

Pietro U. Dini

Università di Pisa

Giedrius Subačius

Lietuvių kalbos institutas,

University of Illinois at Chicago

Konstantino Sirvydo *Dictionarium* neiškikusio antrojo leidimo (1631) pėdsakai Christiano Mentzelio indekse (1682): fitonimai

Vienas iš šio straipsnio autorių Pietro U. Dini 1998 metų rugsėji¹ Čikagos Newberry bibliotekoje esančioje Christiano Mentzelio knygoje *Index nominum plantarum*² pastebėjo daug lietuviškų žodžių iš Konstantino Sirvydo 1631 metų žodyno. Botanikams šis Mentzelio veikalas buvo žinomas ir anksčiau, jį yra citavę kai kurie botanikos leidinių autoriai, kuriems rūpėjo ir lietuvių kalbos fitonimai (augalų pavadinimai): Erazm Majewski, *Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych Polskich* [...] 1–2, Warszawa: nakładem autora, 1889–1894; *Lietuviškas botanikos žodynas 1*, redagavo Jonas Dagys, Kaunas: Varpas, 1938 (toliau – LBŽ). Tačiau apie Christianą Mentzelį (1622–1701), gydytoją, botaniką, sinologą ir, be kita ko, nusi-

1 Norėčiau padėkoti Pasaulio lietuvių bendruomenei, Iliojaus universiteto Čikagoje (University of Illinois at Chicago) Lituanistikos katedrai ir jos vedėjai prof. Violetai Kelertienei už sudarytas sąlygas šiame universitete mėnesį stažuoti – P. U. D.

2 [Christianus Mentzelius,] INDEX NOMINUM PLANTARUM MULTILINGUIS,

Latinorum, Græcorum & Germanorum literis, per Europam ufitatis conscriptus, & sic constructus [...] Operâ CHRISTIANI MENTZELII, D. Serenissimi Electoris Brandenburgici Confiliarii & Archiatri [...] BEROLINI, [...] RUNGIANA, M. DC. LXXXII. [1682] (toliau – *MInd*).

pelniusią lietuvių kalbos istorijai mokslininką, lietuviškose enciklopedijose neradime nieko. Nors Lietuvos botanikai juo rėmėsi, tačiau kalbininkai kol kas neskyrė jam rimtesnio dėmesio. Todėl iš pradžių dera nors trumpai aprašyti Mentzelio gyvenimą, kupiną darbų ir kelionių³.

1. CHRISTIANO MENTZELIO GYVENIMO ETAPAI IR DARBAI. Mentzelis gimė 1622 m. liepos 15 d. Fürstenwalde, netoli Frankfurto prie Oderio, ir ten praleido vaikystę. Berlyne 1636–1637 bei 1639–1643 metais lankė gimnaziją. 1644 metais jis pradėjo studijuoti mediciną, iš pradžių Frankfurte prie Oderio, o vėliau, nuo 1646-ųjų – Karaliaučiuje. Po metų Mentzelis tapo Lenkijos karaliaus pasiuntinio Creitzo palydovu ir nuolat lankėsi Varšuvoje bei Krokuvoje. 1648 metais jis apsigyveno Dancige (Gdanske), kur prisidėjo prie Johanno Rauhe's pradėto švietimo reformos projekto. Dancige Mentzelis dėstė botaniką ir organizavo botanikos ekspedicijas į miesto apylinkes. Šios veiklos rezultatas buvo knyga *Centuria plantarum circa nobile Gedanum sponte nascentium* (1650).

1650 metais Mentzelis paliko Dancigą ir kone penkerius metus keliavo po Europą, mokėsi įvairiuose universitetuose bei kitose aukštojo mokslo įstaigose. Taip prasidėjo gydytojo ir botaniko kelionės (*Peregrinatio academica*), kurios vėliau turėjo įtakos jo karjerai ir reputacijai mokslo pasaulyje.

Pirmiausia Mentzelis apsilankė Olandijoje (Amsterdame, Leidene), kur susipažino su biologu Georgu Eberhardu Rumphu, tarnavusiu olandų Rytų Azijos kompanijoje kartu su aukštu pareigūnu iš Rytų Indijos kompanijos Andreasu Cleyeriu. Čia Mentzelis susidomėjo Kinija ir Japonija⁴. Vėliau jis daug keliavo po Prancūziją, Ispaniją, Portugaliją, po Viduržemio jūros salas (Maljorką, Korsiką, Sardiniją, Elbę, Maltą, Kretą, Korfų) ir ypač po Italiją (Veneciją, Pizą, Florenciją, Romą, Neapolį). Metus studijavo Bolonijos bei Padujos universitetuose, o 1654 metais gavo medicinos daktaro laipsnį. Po to Mentzelis grįžo į tėvynę.

Nuo tada prasidėjo jo tarnyba Brandenburgo kunigaikščio dvare. 1658 metais Mentzelis buvo paskirtas dvaro bei lauko gydytoju (*Hof- und Lagerarzt*)⁵ ir ne-

3 Autoriai dėkoja ponui Matthiasui Krachtui iš Göttingeno už pagalbą ieškant literatūros apie Mentzelį, Onai Aleknavičienei, Sauliui Ambrazui ir Vincui Urbučiui už vertingas pastabas, padėjusias tobulinti šį straipsnį. Mentzelio biografiją žr. *Neue Deutsche Biographie* 17, Berlin: Duncker & Humblot, 1994, 94–96, čia pateikta ir bibliografija (sudaryta Konrado Fuchso); smulkiau žr. Walter Artelt, *Christian Mentzel, Leibarzt des Großen Kurfürsten, Botaniker und Sinologe. III. Monographien Gesch. Med.* 1, Leipzig, 1940.

4 Plačiau apie Mentzelio domėjimąsi Tolumų Rytų augalais ir gyvūnais bei kinų kalba žr. Walter Artelt, *Medizinische*

Wissenschaft und ärztlicher Praxis im alten Berlin in Selbstzeugnissen 1. Von Elsholtz und Mentzel bis zum Ausgang des 18. Jh., Berlin: Urban & Schwarzenberg, 1948, 12–21. Apie santykius su kitais mokslininkais žr. Rolf Winau, „Der Hof des Großen Kurfürsten als Mittelpunkt wissenschaftlicher Forschung“, *Werkstattgespräch 'Berliner Ausgaben'*, hrsg. von Roloff, Bern-Frankfurt / M., Las Vegas: P. Lang, 1981, 35–36.

5 Apie Berlyno dvaro kultūrinį gyvenimą žr. Rolf Winau, „Der Hof des Großen Kurfürsten und die Wissenschaften“, *Medizin in Berlin*, Berlin, New York: de Gruyter, 1987, 11–25.

trukus dalyvavo Holsteino kare prieš švedus. 1660 metais pakeltas Frydricho Vilhelmo I rūmų gydytoju (*Leibarzt*). Tada vedė Evą Mariją Falkenhagen ir apsigyveno Karaliaučiuje. Tačiau naujosios pareigos vertė vis dažniau keliauti tiek po Vokietiją (Klevą, Aacheną, Elzasą, kur dalyvavo kare prieš Prancūziją, ir kitur), tiek po užsienį (Ispaniją, Olandiją). 1660–1664 metai jo gyvenime buvo palyginti ramūs. Tada jis tvarkė dar 1652-aisiais iš Moritzo von Nassau-Siegeno gautą brazilų piešinių kolekciją. Šito darbo vaisius – veikalas *Theatrum rerum naturalium Brasiliae*, tačiau jis per Antrąją pasaulinį karą žuvo. Tais pačiais metais Mentzelis tapo *Academia Curiosorum* nariu (vardu Apollo)⁶ ir nuo to laiko Akademijos leidinyje paskelbė nemažai straipsnių. Jis rašė apie įvairius gamtos reiškinius: vietos fauną (daugiausia vabalus), dangaus fenomenus (vaivorykštę ir meteorus), akmenis (pagal kunigaikščio kolekciją). Medicinos darbuose Mentzelis dažniausiai pasakojo apie siaubingus ir stebuklingus įvykius⁷.

1685 metais Mentzelis tapo turtingos kunigaikščio Frydricho Vilhelmo kinų knygų bibliotekos kuratoriumi⁸. Kunigaikščio paragintas, turėdamas per šešiasdešimt metų, jis pradėjo rimtai mokytis kinų kalbos ir rašto. Tuo metu spausdino ir du darbelius apie kinų mediciną: *Specimen medicinae sinicae, sive opuscula medica ad mentem sinensium* ir *Clavis medica ad chinaram doctrinam de pulsibus*; vėliau paskelbė *Lotynų–kinų kalbų žodynėlį* (1685) prie *Miscellanea Curiosa* ir pagaliau *Trumpąją kinų chronologiją* (1696); kiti Mentzelio sinologiniai darbai liko rankraščiai⁹. Visa tai rodo, kaip šis žmogus buvo išgilinęs į filologijos, ypač sinologijos, studijas. Jis pasidarė garsus ir plačiai vertinamas kinų kalbos mokovas¹⁰.

Po kunigaikščio mirties (1688) Mentzelis prašėsi atleidžiamas iš rūmų gydytojo, o po ketverių metų savo sūnaus labui taip pat iš bibliotekos kuratoriaus pareigų. Parkinsono ligos kankinamas Mentzelis mirė Berlyne 1701 m. sausio 17 d.

Iš trumpai nusakyto Mentzelio gyvenimo matyti, kad jis, nors ir su ilgomis pertraukomis, nemažai laiko gyveno Karaliaučiuje (pirmą kartą nuvyko tikriausiai 1646-aisiais ir iki pat mirties ten vis sugrįždavo gyventi). Pagrindiniame savo veikale *Index nominum plantarum* jis mini Prūsiją: „[...] taip pat įmaišiau tam tikrų augalėlių, kadaise jaunystėje mano pastebėtų ir surinktų Prūsijoje, Brandenburge,

6 Apie Mentzelio santykį su šia Akademija žr. Rolfo Winau disertaciją *Christian Mentzel und die Academia Naturae Curiosorum. Aus dem Medizinhistorischen Institut der Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Mainz, 1970.*

7 Detaliau apie Mentzelio raštus Akademijos žurnale žr. Rolf Winau, „Christian Mentzels wissenschaftliche Interessen im Spiegel seiner Beiträge in der ‘Miscellanea Curiosa‘“, *Fachliteratur des Mittelalters. Festschrift für G. Eis*, Stuttgart: Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1968, 101–113.

8 Apie kunigaikščio domėjimąsi Kinija ir jo sudarytą kinų knygų kolekciją rašė Eva Kraft, „Die chinesischen Bücherherausgeber des Großen Kurfürsten und seines Nachfolgers“, *China und Europa. Chinaverständnis und Chinamode im 17. und 18. Jh.*, Berlin, 1973, 18–25.

9 Apie tai žr. Winau 1981, 38.

10 Apie tai žr. Harald Bräuner, „Europäische Chinakenntnis und Berliner Chinastudien im 17. und 18. Jahrhundert“, *Kuo Heng-Yü, Berlin und China. Dreihundert Jahre wechselvolle Beziehungen*, Berlin: Colloquium Verlag, 1987, 5–29, ypač 16–23.

1 pav. *MInd*: pirmasis antraštinis lapas;
 Pizos universiteto biblioteka, sign.: D.c.3.9

Italijoje bei kituose Europos regionuose, – niekieno, regis, neaprašytus“ (*MInd* įvadas). Todėl visai gali būti, kad jis yra vaikščiojęs ir lietuvių gyvenamose Rytų Prūsijos vietose.

2. MENTZELIO *INDEX NOMINUM PLANTARUM* (1682). Savo žymiausią veikalą Mentzelis paskelbė Berlyne 1682 metais. Jis pavadintas dvejopai. Štai pirmajame antraštiniame lape (su raižiniu) rašoma: „Πίναξ Βοτανώνυμος πολύγλωττος, INDEX NOMINUM PLANTARUM MULTILINGUIS [...]“ (plg. 1 pav.¹¹), o antrajame antraštiniame lape: „ΠΙΝΑΞ Βοτανώνυμος Πολύγλωττος Καθολικὸς, INDEX NOMINUM PLANTARUM UNIVERSALIS [...]“ (plg. 2 pav.). Atkreiptinas dėmesys, kad antrasis graikiškas pavadinimas jungia skirtingus antraštinių lapų pažyminius (*multilinguis* ir *universalis*): Πολύγλωττος ‘daugiakalbis’ ir Καθολικὸς ‘universalus’.

Veikalo spausdinimo istoriją smulkiai ištyrė Walteris Arteltas: knyga iš karto išėjo su priedu *Pugillus rariorum plantarum*, jame pateikta papildymų. Kitas priedas – *Corollarium* išspausdintas ne anksčiau kaip 1692 metais, jame daugiausia skelbiami rusiški augalų pavadinimai¹².

Tiesa, *MInd* antrajame antraštiniame lape Mentzelis prisistatė ne kaip autorius, o kaip galutinis parengėjas (*Adornavit & perfecit opus CHRISTIANUS MENTZELIUS*). Taip jis parašė tikriausiai todėl, kad svarbus jo pagalbininkas buvo vidurinis sūnus Johannes Christianas (tai nurodyta pratarmėje bei Mentzelio laiškuose Volkameriui¹³).

Veikalas susideda iš 331 didelio formato puslapio. Jame pagal abėcėlę surašyti augalų pavadinimai daugeliu pasaulio kalbų ir tarmių. Mentzelis naudojosi įvairiomis XV–XVII amžiaus botanikos knygomis ir žodynais. Formas pateikė originalo rašyba, o esant reikalui transliteravo. Šaltinius stengėsi nurodyti santrumpomis, jų aiškinamasis sąrašas labai platus. Kalbų įvairovė taip pat labai išpūdinga. Iš Europos kalbų čia paminėtos: „Latinâ *five* *vetere* Romanâ, Græcâ *antiquâ*, Italicâ *cum suis*, *Hetruriæ*, *Iſtriæ*, *Venetorum*, *Forojulienſium*, *nec non* *Infularum adjacentinm* [sic!] *Malthæ*, *Cretæ vel Candiæ*, *Lesbi*. &c. *Dialectis*. *Hiſpanicâ*, *Lufitanicâ & in ea Regnorum Cataloniae*, *Valentiae*, &c. *Galicâ veterè & neotericâ cum suis*, *Burgundiae*, *Narbonæ*, *Parifiſienſium*, &c. *Idiomatibus*. *Anglicâ*, *Scoticâ & Irlandicâ*. *it*: *Danicâ*, *Germanicâ cum suis*, *Sileſiorum*, *Marchicorum*, *Pomeranorum*, *Boruſſorum &c. ſermonum proprietatibus*. *Belgicâ cum ſua Brabanticâ*. *Bohemicâ*, *Polonicâ*, *Lituanicâ*, *Vindicâ*, *Rutenicâ*, *Wallachicâ olim Dacicâ*, *Hungaricâ*, *ſclavonicâ*, *Croaticâ*. &c.“¹⁴

11 Nuoširdžiai dėkojame Pizos universiteto (Università di Pisa) bibliotekai už padarytas visas šio straipsnio iliustracijas. Fotografuota iš šios bibliotekos *MInd* egzemplioriaus, sign.: D.c.3.9.

12 Walter Artelt, „Christian Mentzel und sein Index nominum plantarum universalis“, *Acta Historica Leopoldina* 9, 1975, 9–26.

13 Apie tai žr. Artelt 1975, 14–15.

14 Taip pat išvardytos Azijos kalbos: „Hebræâ, Chaldaicâ, Syriacâ, Arabicâ, Turcicâ cum ſua Tripolitana. &c., Tartaricâ, Perficâ, Malabaricâ, Bramanicâ olim Brachmanicâ, *Prophetarum*, *Magorûmqve veterum*, *Zeilanicâ five Cingalicâ*, *Javanicâ*, *Bengalicâ*, *Sinicâ*, *Japonicâ*, *Malaicâ*,

15 Konstantino Sirvydo *Dictionarium neiſlikuſio antrojo leidimo* (1631) pėdsakai Christiano Mentzelio indekse (1682): fitonimai

(plg. 2 pav.). Vadinasi, indekso sudarytojas pats nurodė pateikęs bent keliasdešimties kalbų ir tarmių medžiagą.

Nors Mentzelio veikla ir interesai buvo įvairūs, reikia pabrėžti, kad pagrindinis mokslas, kuriam jis visą gyvenimą skyrė daugiausia laiko, buvo botanika: „Botanikos studijas iš jaunystės [...] tarp pagrindinių malonumų [...] turėjau“ („Botanicum studium a juventute [...] inter delicias [...] praecipuas habui“¹⁵). Tačiau negalima nepastebėti, kad rengdamas *Index nominum plantarum* jis patenkino ne tik botaniko, bet ir filologo aistrą.

3. MENTZELIO *INDEX NOMINUM PLANTARUM* – KONSTANTINO SIRVYDO *DICTIONARIUM ANTROJO LEIDIMO PAŽINIMO ŠALTINIS*. Tarp kitų kalbų indekse minima ir *Lituanicâ*. Net trijose literatūros sąrašo vietose aprašomas šaltinis, iš kurio imti lietuviški botanikos pavadinimai – Konstantino Sirvydo žodynas: 1) „*Diction. Dictionarium trium Linguarum, Polonico-Latino Lituanicum*. R. P. Constantini Schirvvid. Vilnæ 1631. 8.“; 2) „*Lex. Lit. Lexicon Lituanicum, five Dictionarium Polonico-Latino-Lituanicum à CONSTANTINO Szyrwid. P. Soc. Jef. seculo præfente 16. editum Vilnæ, 1631. in 8.*“; 3) „*Szyrwid CONSTANTINUS Szyrwid. P. Soc. Jefu. Scripsit Dictionarium trium Linguar. Polonico Latino-Lituanicum Vilna. 1631. 8.*“ Ketvirtą kartą Sirvydo žodynas paminėtas įvade: „*Ex Lituania, R. P. Constantini Szyrwid Dictionarium Polonico-Latino-Lituanicum*“. Kaip žinoma, šio leidimo nėra išlikusio nė vieno egzemplioriaus.

1631 metų Sirvydo žodynu yra naudojėsis ir Liudvikas Rėza. Jis 1825 metais išleisto dainų leidimo komentaruose nurodė tokį jo pavadinimą: „*Dictionarium trium linguarum, Wilna 1631*“¹⁶. Visi keturi Mentzelio pateikti *Dictionarium* pavadinimo variantai ir penktasis Rėzos kiek skiriasi. Iš sutampančių elementų galima spėti, kad originalo antraštėje turėjo būti bent du dalykai: 1) *Dictionarium trium linguarum* (cituoja Mentzelis ir Rėza); 2) 1631 metai (taip pat Mentzelis ir Rėza). Indekse net keturis kartus nurodytos žodyno kalbos *Polonico-Latino-Lituanicum* gali būti tik aiškumo dėlei prirašytas paaiškinimas. Rėza *Dainose* jų nemini. Šiaip ar taip, neabejotina, kad tai yra antrasis *Dictionarium* leidimas (toliau – SD²), išėjęs 1631 metais. Taip pat aišku, kad pagrindinis jo pavadinimo žodis buvo *Dictionarium*. Šiuodu faktus patvirtina ir trečiojo *Dictionarium* leidimo pratarmė:

Coreicâ, &c.“; Afrikos kalbos: „*Ægyptiacâ, Æthiopicâ, Mauritanicâ five Barbaricâ & Tunensium, cum Poenorum antiqua, Canaricâ et Madagascaricâ*“; iš Amerikos kalbų: „*Brafilianâ, Virginianâ, Mexicanâ & adjacentium populorum aliorumque in Infulis, & continente solo, hinc inde habitantium, quorum Sermonum nomina non omnibus, sed quibusdam tantum Plantis, quotquot apud Auctores reperta fuerunt, sparsim adpofita sunt*“.

15 Cit. iš: Artelt 1975, 9.

16 [Liudvikas Rėza,] *Dainos oder Litthauische Volkslieder gefammelt, überfetzt und mit gegenüberfetzendem Urtext herausgegeben von L. J. Rhesa* [...], Königsberg: Druck und Verlag der Hartungischen Hofbuchdruckerei, 1825, 310: „Das Dictionarium trium linguarum, Wilna 1631. S. 20. fetzť bei Bojarzyn, Nobilis inferioris ordinis“.

„*Dictionarium hoc trium linguarum, Vilnæ Typis Academicis Anno 1631. in lucem prodierat [...]*“¹⁷.

Konstantinas Sirvydas yra sudaręs du visiškai skirtingus žodynus. Kadangi tu žodynų santykį anksčiau yra aprašęs Vincas Urbutis¹⁸, o ypač jį detalizavęs šiame *Archivum Lithuanicum* tome¹⁹, čia paminėsime tik keletą faktų.

Pirmojo Sirvydo žodyno, Kazio Pakalkos vadinamo *Senuoju Konstantino Sirvydo žodynu*²⁰, teišlikęs vienas defektuotas egzempliorius, saugomas Maskvoje. Iš Ingės Lukšaitės rastų dokumentų matyti, kad Saliamono Risinskio (mirusio apie 1625 metus) knygų sąrašė nurodytas (apytiksliai?) toks žodynas: *Promptuarium dictionum Polonicarum Latinarum at Lituanicarum* (SKSŽ 12). Tai gali būti senesniojo žodyno pavadinimas. Šis žodynas labai skiriasi nuo *Dictionarium* trečiojo (toliau – *SD*³) leidimo, išėjusio 1642 metais. Jame yra tik apie 6000 žodžių, o *SD*³ – net 10 000. Urbutis rašė, kad „K. Sirvydas, rengdamas vėlesnįjį ‘*Dictionarium*’, viską yra daręs iš naujo, į senesnįjį žodyną bemaž visai nežiūrėdamas“ (Urbutis 1967, 210).

Antrasis žodynas, kurio pavadinime vartotas žodis *Dictionarium*, buvo išleistas penkis kartus. Vinco Urbučio nuomone, 1631 metų žodynas gali būti antrasis *Dictionarium* leidimas, bet ne pirmojo žodyno antrasis leidimas. Pirmasis *Dictionarium* leidimas galėjęs būti spausdintas, pavyzdžiui, 1629 metais (Urbutis 1999, 146). Šią datą, nors ir abejodamas, 1867 metais buvo nurodęs lenkų bibliografas Franciszekas Maksymilianas Sobieszczański (*PLKŽ* 22). 1629-ieji gal galėtų būti pirmojo *Dictionarium* leidimo metai, tačiau pirmasis žodynas nevadintinas *Dictionarium*. Tad išlikusį seniausią Sirvydo žodyną sąlygiškai čia vadinsime Sirvydo *Promptuarium* (toliau – *SPr*).

Apie antrąjį Sirvydo *Dictionarium* leidimą (1631) dažniausiai spręsta iš netiesioginių šaltinių. Viena konkretesnė citata, kuria rėmėsi Pakalka, yra Liudviko Rėzos *Dainose*: „L. Rėza (1776–1840) ‘*Dainų*’ pastabose prie žodžio ‘*bajoras*’ cituoja Širvydo žodyno, išleisto 1631 m. (jei Rėza neapsiriko, nurodydamas leidimo metus), žodyninį straipsnį *Bojarzyn, Nobilis inferioris ordinis* ir pažymi, kad šis straipsnis esąs dvidešimtame puslapyje. Toks pat straipsnis tame pačiame puslapyje yra ir III leidime. Tai leidžia manyti, kad II ‘*Dictionarium*’ 1631 m. leidimas buvo toks, kaip III (1642), t. y. parengtas pagal Knapskio žodyną“ (*PLKŽ* 28). Vadinas, *SD*² turėjęs būti panašus į trečiąjį leidimą *SD*³.

17 Pirmasis lietuvių kalbos žodynas. Konstantinas Širvydas: *Dictionarium trium linguarum*, parengė Kazys Pakalka, Vilnius: Mokslo, 1979, 97: „Šis trijų kalbų žodynas Vilniuje, Akademijos spaus-tuvėje, į šviesą išėjo 1631 metais [...]“ (toliau – *PLKŽ*).

18 Vincas Urbutis, „Pirmasis lietuvių kalbos žodynas ir keletas jo retų žodžių“, *Blt* 3(2), 1967, 210.

19 Vincas Urbutis, rec.: „*Senasis Konstantino Sirvydo žodynas*“, *ALt* 1, 1999, 143–154.

20 Plg. fotografuotinį leidinį: *Senasis Konstantino Sirvydo žodynas*, parengė Kazys Pakalka, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997 (toliau – *SKSŽ*).

Taip pat žinoma, kad Sirvydas mirė tais metais, kai buvo išleistas *SD*² (1631). Pats Sirvydas negalėjo redaguoti *SD*³ (1642), nes šis išspausdintas praėjus 11 metų po jo mirties. Antraip, jei *SD*² (vadinasi, ir *SD*¹) būtų tik menkai pakeistas *SPr* perleidinys, jau trečiojo *Dictionarium* leidimo autoriumi negalėtume laikyti Sirvydo, nes autoriui gyvam tebesant rengti leidimai būtų labai skyręsi nuo pomirtinių! Sirvydas galėjo parengti spausdinti *SPr*, *SD*¹, *SD*², bet ne *SD*³. Kaip nurodyta *SD*³ pratarinėje, tas leidimas buvo redaguotas: „O kiek šis paskutinis leidimas yra geresnis už ankstesnįjį, galėsite spręsti iš daugelio pataisytų ir patikslintų pasakymų, gausėsiu sinonimų“ („*Porro quantum priori præstet hæc editio postrema, cum è pluribus dictionibus emendatis auctisq[ue], tum è Synonimorum congeftu vberiore, indicium capietis*“, *PLKŽ* 97). Vadinasi, trečiasis *Dictionarium* leidimas kažkiek skiriasi nuo antrojo dėl redaktorių, leidėjų ar rinkėjų, bet ne autoriaus padarytų pataisų ar klaidų.

Taigi *SD*² yra tikras originalus dar paties Sirvydo pateiktas spausdinti *Dictionarium* leidimas. Jo pėdsakų ir randame Mentzelio indekse. Pagal lietuviškus Mentzelio veikalo duomenis mėginsime rekonstruoti kai kurias jo lytis ir detaliau nustatyti jo santykį su kitais žodynais bei jų leidimais (išlikusiais *SD*³ ir *SPr*).

4. MENTZELIO LIETUVIŲ KALBA. Pirmiausia svarbu nustatyti, ar *Index nominum plantarum* galutinis parengėjas Mentzelis, vokiečių, bet ilgokai gyvenęs Karaliaučiuje, mokėjo lietuviškai.

Lietuviški žodžiai jo knygoje dažnai užrašyti su klaidomis. Tiesa, bent dalis jų gali būti padarytos ne Mentzelio, o spaustuvės rinkėjo. Tačiau to atskirti kol kas negalima. Šiaip ar taip, Mentzelis (kaip kuratorius [autorius] ir tikėtinas korektorius) kartu su savo sūnumi vis tiek atsako už nepastebėtus ir neištaisytus riktus.

Toliau įvertinsime kai kuriuos *MInd* pasitaikančius klaidų tipus. Esama nemaža atvejų, kur Mentzelis neskyrė lietuviškų žodžių ribų. Štai *SD*³ straipsnyje *Blufcz. Hedera. Jonošiaus žolė* 19 yra du lietuviški žodžiai. Mentzelis analogišku atveju žodžius vieną kartą rašė kartu: *Jonofiansrole. Lituan. v. Hedera* 162. Tikėtiniau, kad *SD*² taip nebuvo sujungta. *SD*³ straipsnyje *Jáwor cudzoziemjki. Platanus. Klawas fwetimos fálies* 86 žodžių ribos labai aiškiai atskirtos. Matyt, panašų *SD*² straipsnį Mentzelis vieną kartą perdarė į *Klawas fwetinoffalies. Lituan. v. Platanus* 168, o kitą – į *PLATANUS. [...] Klawas Swetimeffalies. Lituan.* 245. Taigi Mentzelis neatskyrė žodžių, tik iš pradžių padarė mažiau klaidų, o pavyzdį pakartodamas – daugiau (visai neįtikėtina, kad tokių klaidų galėjo būti originaliame *SD*²).

Kitos Mentzelio žodžių ribų klaidos:

*Liemo / fáknis wino SD*³ 160 – *Limoffakins winolit MInd* 180 (prie formos *wino* net pridėta *lit* – matyt, iš pradžių Mentzelio prisirašyta santrumpa *lit*. netyčia tapo žodžio dalimi);

Medžias raudonas / baltas / Jndios SD³ 38 – *Medžias raudonaibaltas Jndos. MInd* 197 (nors kitoje vietoje Mentzelio žodžiai atskirti tiksliau – *Medžias raudonas baltas indos MInd* 271);

Jauline žote SD³ 409 – *Saulinezale MInd* 286;

Soros neižfišfákoiij / foros kulines SD³ 10 – *Serasneižfišfákoriij MInd* 229;

Voga wino džiawinta SD³ 391 – *Vogo winodžia winka MInd* 323.

Tokios klaidos rodo Mentzelį neatpažinus lietuviškų žodžių, tad ir nemokejus kalbos.

Yra ir kitokio pobūdžio, sakytume, interpretacijos klaidų. Pavyzdžiui, *MInd* parašyta: *PALMA*. [...] *Plaštaka. Lituan.* 226. SD³ yra straipsnis *Dłoń / Palma, Płaštaká* 46. Žodis *palma* lotyniškai reiškia ir 'delnas', ir 'palmė'. Skaitydamas SD², Mentzelis rado lotynišką *palma* ir nurašė jį kartu su lietuvišku atitikmeniu *Plaštaka*. Jis turėjo nesuprasti žodžio *Plaštaka* reikšmės, jei pavartojo jį medžio 'palmė' reikšme.

Taip pat Mentzelis bus nesupratęs Sirvydo SD² straipsnio, kuris SD³ taip parašytas: *Bylicá. Artemisía. Kietis / gen. cío* 26. Mentzelis perrašė jį *ARTEMISIA*. [...] *Biliczá. Pol.* [...] *Kietis geneio. Lituan.* 34. Vargu ar mokantis lietuviškai žmogus būtų padaręs tokių klaidų.

Bene didžiausia Mentzelio klaidų grupė – tai smulkesni, raidžių neperskaitymo riktai. Gana dažnai painiojamos tam tikros panašios raidės. Pavyzdžiui:

<a> → <o>: *Voga wino džiawinta* SD³ 391 – *Vogo winodžia winka MInd* 323; *ćief-nakas* SD³ 42 – *Ciesnockas MInd* 81; *Kanape* SD³ 118 – *Konape MInd* 60;

<e> → <c>: *ćiobray taukiney* SD³ 161 – *Ciobray laukmicy MInd* 83; *Rižiey* SD³ 393 – *Rižicy MInd* 222; *Rižicy MInd* 263; *ćiemerey* SD³ 34 – *Ciemerie MInd* 81; *Gemic MInd* 145;

<e> → <r>: *Apwiniey* SD³ 30 – *Apwiniry MInd* 30;

<i> → <l>: *Miežiey* SD³ 86 – *Miežley MInd* 156, 202;

<m> → <w>: *Szákniis medžio Antiora wadinamo* SD³ 39 – *Szakniis nidžio Antiora wadinawa MInd* 330; *Aliwa miškine* SD³ 264 – *Oliwa wiškine MInd* 218;

<n> → <r>: *Apwiniey* SD³ 30 – *Apwiriey MInd* 188;

<n> → <u>: *Drigne* SD³ 432 – *Drigue MInd* 106;

<o> → <a>: *Soros neižfišfákoiij* SD³ 10 – *Serasneižfišfákoriij MInd* 229; *Szákniis medžio Antiora wadinamo* SD³ 39 – *Szakniis nidžio Antiora wadinawa MInd* 330;

<o> → <e>: *Klawas fwetimos šálies* SD³ 86 – *Klawas Swetimeššalies MInd* 245; *łobas* SD³ 121 – *Luebas MInd* 187, 293; *Soros neižfišfákoiij* SD³ 10 – *Serasneižfišfákoriij MInd* 229;

<u> → <n>: *Akiu žote* SD³ 85 – *Akin MInd* 10, 75; *Jonošiaus žote* SD³ 19 – *Jonofians role MInd* 143; *Jonofiansrole MInd* 162.

Nemokantis lietuvių kalbos autorius galėjo neatpažinti kai kurių rašmenų ir dėl panašios formos supainioti. Mokantis kalbą tiek tokio pobūdžio klaidų nebūtų padaręs. Žinoma, lyginant remiamasi SD³, o ne SD², kuriuo iš tikrųjų naudojosi

Mentzelis, tačiau net jeigu viena ar kita iš nurodytų klaidų ir yra SD^2 , o ne Mentzelio riktas, tai absoliuti jų dauguma vis tiek verčia manyti klydus Mentzelį.

Ir dar viena klaidų rūšis – kitų kalbų rašybos ir tarties interferencija, t. y. klaidos, padarytos dėl nurašytojo (Mentzelio) gimtosios (ar ir kokios kitos gerai mokėtos) kalbos įtakos. Pavyzdžiui:

<a> → <o>: *Aliwa* SD^3 264 – *Oliwa* *MInd* 218; *Aliwa miſkine* SD^3 264 – *Oliwa wiſkine* *MInd* 218; čia Mentzelis bus buvęs paveiktas kitų mokėtų kalbų ir [a] netyčia pakeitęs į toms kalboms įprastesnį [o]; kitur jis išlaikė originalią Sirvydo lytį su a: *Aliwa miſkine* SD^3 264 – *Aliwa wiſknie* *MInd* 13;

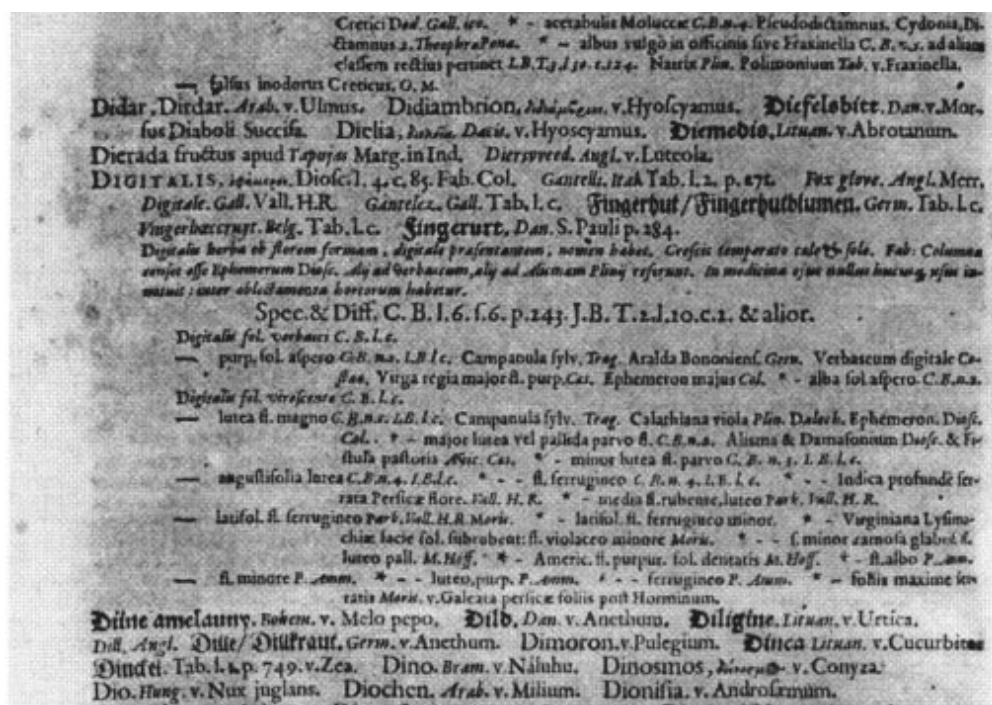
<k> → <c>, <k> → <ck>, <x> → <cks>: *ridikas* *SPr* 162r; *Ridikas* SD^3 396 – *Ridicas* *MInd* 263; *ćiefnakas* SD^3 42 – *Ciesnockas* *MInd* 81; *alixnis* *SPr* 113r; *Alikinis* SD^3 264 – *Alicksnis* *MInd* 15; matyt, dėl vokiečių, lotynų ar kt. kalbų rašybos įtakos Mentzelis lietuvių <k> ar <x> kartais perrašydavo <c>, <ck> ar <cks>;

<s> → <ſ>: *Abuolis / wayſius cytrinis* SD^3 39 – *Abvolifſ wayſius cytrinis* *MInd* 3; *Gribas* SD^3 79 – *Gribaſ* *MInd* 124; *klawas* *SPr* 56r, *Klawas* SD^3 86 – *Klawaſ* *MInd* 4; *vofis* *SPr* 47r, *Wuofis* SD^3 88 – *Voſiſ* *MInd* 121; tikėtina, kad dėl vokiečių kalbos rašmens <ſ> garsui [s] žymėti Mentzelis galėjo ir paprastąją <s> retkarčiais parašyti kaip <ſ>.

Įvairių lietuvių kalbos klaidų Mentzelio *Index nominum plantarum* yra ir daugiau, tačiau ir čia pateiktų turbūt pakanka parodyti, kad Mentzelis negalėjo mokėti lietuvių kalbos. Vadinas, jis visų pirma dirbo su grafine lietuviškų žodžių išraiška.

5. SIRVYDO KALBOS DUOMENŲ POBŪDIS MENTZELIO INDEKSE. Kaip jau užsiminta, SD^3 turėjo būti panašus į SD^2 . Kalbėdami apie Mentzelio klaidas tarėme, kad SD^3 su tam tikromis išlygomis gali reprezentuoti SD^2 . Tačiau vis dėlto tarp tų leidimų negalėjo nebūti smulkių skirtumų (kaip minėta, SD^3 pratarmėje kalbama apie taisymus). Bandydami juos nustatyti, visų pirma remsimės *SPr* duomenimis ir rekonstruosime tam tikras tikėtinas Sirvydui būdingas SD^2 lytis, kurios skyrėsi nuo SD^3 (5.1.). Vėliau mėginsime nustatyti, kokių galėjo būti bendrybių tarp SD^2 ir SD^3 (5.2., 5.3.).

5.1. SD^2 FORMOS, SUTAMPANČIOS SU *SPr*, TAČIAU SKIRTINGOS NUO SD^3 . Yra tam tikrų atvejų, kurie leidžia spėti, jog SD^2 Sirvydas vartojo tokią pačią ar panašią formą kaip ir *SPr*, tačiau SD^3 toji forma jau kitokia ir, tikėtina, galinti būti ne Sirvydo, o kitų jėzuitų redaktorių, leidėjų ar rinkėjų darbas. Pavyzdžiui, *SPr* yra *olſa / alnus. alixnis* 113r. Ta pati forma nurašyta ir Mentzelio nuo SD^2 : *Alikfnis* *MInd* 13 (skiriasi tik rašyba, t. y. vietoj raidės <x> yra <ks>); *Alicksnis* *MInd* 15 (vietoje raidės <x> yra <cks>). Tačiau SD^3 jau vartojama *Alikinis* 264. Matyt, SD^2 buvo į *SPr*, o ne į SD^3 panašesnė forma ir Mentzelis ją užfiksavo gana tiksliai, su <ſ> ar <s> (*Alikfnis*, *Alicksnis*), tačiau SD^3 redaktoriai, leidėjai ar rinkėjai padarė klaidą ir atspausdino *Alikinis*.

3 pav. MInd 104: fragmentas su žodžiais *Diemedis*, *Diligine*, *Dinca*;
Pizos universiteto biblioteka, sign.: D.c.3.9

Analogiškas atvejis yra su žodžiu *diemedis*. Tiesa, šis žodis nefiksuotas *SPr*. Tačiau Mentzelis jį vartoja: *Diemedis* MInd 1, 104 (plg. 3 pav.). *SD*³ tokio žodžio taip pat nėra, vietoj jo parašytas bene taip pat klaidingas *dieniamedis*: *Bože drzewko. Abrotanum. Dienemedis* *SD*³ 21. Labai abejotina, kad Mentzelis, nemokėdamas lietuvių kalbos, būtų galėjęs *Dienemedis* (= *Diewemedis*) atsitiktinai sutrumpinti į *Diemedis*. Matyt, žodį *Diemedis* jis nusirašė nuo *SD*², matyt, tai buvo Sirvydui ir jo tarnei būdingas žodis, tik *SD*³ redaktoriai jį pakeitė. Tokią hipotezę patvirtina LKŽ duomenys: *diemedis* ypač žinomas Pietų ir Rytų Lietuvoje (plg. Brsl, Ds, Kp, Rdm, Slk, Slm), tad tikrai galėjo būti rytų aukštaičio Sirvydo pavartotas. O redaktoriai turbūt „pataisė“ į *Dienemedis* (**Diewiamedis*?), nes galėjo būti kitų tarmių atstovai ir to žodžio nežinoti. Žodžio **dieniamedis* LKŽ iš viso nėra, o *diewiamedis* fiksuotas vien tik iš Sirvydo žodyno.

Taip pat kiek netikėtai žodžio *sviklas* skaičius MInd sutampa su *SPr*, bet ne su *SD*³: *SPr* yra daugiskaita *čwikłá. beta, fwikłay* 16r, o *SD*³ – vienaskaita *Swikłtas* 38; plg. MInd daugiskaitą *Swikłay* 47; 294. Matyt, tokia pati forma *fwikłay* turėjo būti parašyta ir *SD*². Ji bus patekusi ir į Mentzelio veikalą. Tai, kad *SD*³ vienaskaitinis

variantas *Swiktas* skiriasi ir nuo *SPr*, ir nuo *MInd* (SD^2), turbūt patvirtina, jog SD^3 buvo pakoreguotas jo redaktorių, bet ne paties Sirvydo.

Su *SPr*, o ne su SD^3 sutampa ir *MInd* vartotas žodis *uosis*: *vofis SPr* 47r, *Vofis MInd* 323; *Vofijš MInd* 121. O SD^3 jau esama pagedaguotos formos *vuosis*: *Wuofis* 88. Tikėtina, kad ir SD^2 būta formos *uosis*, ne *vuosis*.

Panašiai galima manyti ir apie raidžių <i> ar <y> rašymą žodyje *cyprisas*. Plg. *cyprifas SPr* 16v ir *Cyprifas MInd* 83, 100. Tačiau SD^3 tas pats žodis jau parašytas su dviem <y> raidėm – *Cyprifas SD^3* 38–39. Galbūt tai SD^3 redaktorių pakeitimas.

Dar vienas tikėtinas SD^2 skirtumas nuo SD^3 yra žodis *rūgštynė*. *SPr* parašyta *Sczaw/acetofa. rukftine* 163v, t. y. su raide <k>. Mentzelio taip pat pateikta su <k>, nors padaryta kitų klaidelių: *Kukftines. Lituan. v. Acetofa MInd* 169. Tačiau SD^3 vietoj <k> rašoma <g> – *Szczaw. Oxalis. Rugftine* 433. Neišmanydamas lietuvių kalbos, Mentzelis vargu ar galėjo pats pakeisti <g> į <k>, matyt, <k> buvo parašyta jau ir SD^2 . Tokią išvadą paremtų ir lotyniškas atitikmuo: Mentzelis vartoja ir Sirvydo *SPr* esantį *acetofa*, nors SD^3 yra tik *Oxalis*. Vadinasi, ir antrajame *Dictionarium* leidime Sirvydas galėjo pakartoti *acetofa* (kaip ir *Promptuarium*), pakeitimų galėjo atsirasti tik SD^3 . Apskritai, kaip matyti iš Jono Palionio tyrimų, Sirvydas priebalsius labiau linko rašyti morfologiškai, o ne fonetiškai, tačiau „kokio didesnio vienodumo bei dėsningumo priebalsių rašyboje nematyti“²¹.

Mažiau įrodomosios galios turintis, bet nėra neįtikėtinas dar vienas pavyzdys – žodžio *pušis* rašyba. *SPr* rašoma su vidurine raide <ś> [š']: *pušis* 12r, 171r. Mentzelis vartoja taip pat vieną raidę, tik ilgąją <ſ>: *Puſis MInd* 241, *Puſie MInd* 254. Tokį pakitimą būtų galima aiškinti tuo, kad nepažįstama raidė <ś> su diakritiku Mentzeliui galėjo pasirodyti panaši į <ſ>²². Tačiau SD^3 vartojamas dvigubas rašmuo <ſ> [š]: *puſis* 414. Vis dėlto visai greta SD^3 ta pati šaknis rašoma ir su <ś>, plg. *pušinas* [...] *pušinis* 414. Apskritai Sirvydui buvo labai įprasta minkštąjį [š'] žymėti ženkle <ś>²³. Jonas Palionis rašmenį <ś> net laiko ryškiausiu sirvydinio raidyno (DLK raidyno tipas!) skirtumu nuo 1737 metų *Universitas linguarum Litoaniae*²⁴. Todėl visai gali būti, kad SD^2 pušies pavadinime nebuvo ženklo <ſ>, o vartota forma su <ś>. Vadinasi, čia vėl tikėtina redaktorių ranka, SD^3 <ś> pakeitusi į <ſ>.

Analogiškai interpretuotinas *pafternakay SPr* 119v bei *Pafternakay MInd* 231. Sirvydo *SPr* ir Mentzelio formos sutampa, tačiau skiriasi nuo SD^3 : *Pafternokay* 286, t. y. čia vietoj <a> (*pafternakay*, *Pafternakay*) vartojama raidė <o> (*Pafternokay*). Tikėtina, kad pastarąją formą bus pakoregavę vėlesni SD^3 leidėjai ar korektoriai, o

21 Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, Vilnius: Mintis, 1967, 46.

22 Plg. kitus analogiškus (<ś> → <ſ>) Mentzelio netikslumus: *wišnia SPr* 194v, *wišnia SD^3* 481, o *MInd* jau *wifnia* 71; *tyšiey SD^3* 414, o *MInd* – *Lifiey* 175.

23 Plg. Palionis 1967, 40.

24 Plg. Jonas Palionis, „XVIII a. lietuvių rašyba“, *LKK* 36, 1996, 35.

paties Sirvydo vartota forma buvusi su raide <a>. Kita vertus, Mentzelis taip pat darė tokio tipo klaidų.

Tad visi šie žodžiai (ar bent jų dauguma) antrajame Sirvydo žodyne (*Dictionarium*) turėjo būti rašomi panašiai kaip ir pirmajame (*Promptuarium*), tačiau vėlesniajame *SD*³ redaktoriai, leidėjai ar korektoriai juos tikriausiai pagedagavo ar perrašydami padarė klaidų: *SD*² **Alikfnis* → *SD*³ *Alikinis*, *SD*² **Diemedis* → *SD*³ *Diemedis*, *SD*² **Swiklay* → *SD*³ *Swiktas*, *SD*² **Vofis* → *SD*³ *Wuofis*, *SD*² **Cyprijas* → *SD*³ *Cyprijas*, *SD*² **Rukftines* → *SD*³ *Rugftine*, *SD*² **Puśis* → *SD*³ *pufis*, *SD*² **Pafternakay* → *SD*³ *Pafternokay*.

5.2. *SD*² FORMOS, SUTAMPANČIOS SU *SD*³, TAČIAU SKIRTINGOS NUO *SPr*. Tos Mentzelio pavartotos formos, kurios sutampa su *SD*³, aišku, liudija, jog ir *SD*² turėjo tokią pat lytį, kad *SD*³ redaktoriai jos nebuvo pakeitę. Skirtinga *SPr* forma rodo, jog pats Sirvydas, rengdamas antrąjį žodyną *SD* (*SD*¹, *SD*²), jau vartojo kitokią.

Šitoje grupėje dar galima skirti paties Sirvydo kitioniška rašytų formų pogrupį. *SPr* jis buvo pavartojęs kai kurių augalų pavadinimų daugiskaitą, o *SD*² jau rašė vienaskaitą. Pavyzdžiui, *SPr* yra daugiskaitinė forma *czofnek/allium, ciefnakay* 18v, tačiau tiek *MInd*, tiek *SD*³ yra vienaskaita: *Ciesnakas MInd* 14, *Ciesnockas MInd* 81; *ciefnakas SD*³ 42. Vadinasi, *SD*² pats Sirvydas turėjo būti pateikęs vienaskaitos formą. Taip pat *piotruŕkà / petrofelinum, vulgo petruŕkas SPr* 123r gali būti s. f. nom. pl. *petruŕkos* (nors *LKŽ* nurodoma, jog tai s. m. nom. sg. *petruŕkas*, tačiau tai abejotina). O *MInd* ir *SD*³ yra moteriškosios giminės vienaskaita: *Petruska MInd* 235; *petruŕka SD*³ 296. Abu atvejai turbūt rodo, jog Sirvydas antrajame žodyne, skirtingai nei *SPr*, rinkosi vienaskaitą, o ne daugiskaitą.

Tačiau yra ir priešingų pavyzdžių, kur Sirvydas *SD*² rašė ne vienaskaitą kaip *SPr*, o daugiskaitą. Antai, nors *SPr* yra *morkwa* 77r, *MInd* ir *SD*³ parašyta: *Morkwos MInd* 284; *Morkwos SD*³ 164. Panašiai vietoj *SPr* buvusios vienaskaitos Sirvydas galėjo vartoti daugiskaitą ir tokiu atveju: *pelynas SPr* 123r, o Mentzelio *Pelinos Mételey MInd* 2 (plg. 4 pav.), 232; *Pelinos / meteley SD*³ 296. Tai reikštų, kad Sirvydas ėmė vartoti ir kitą linksniavimo paradigmą (*SPr pelynas* ~ *pelynas* s. m. nom. sg., o *SD*³ *Pelinos* ~ *pelynos* s. f. nom. pl.). Žinant, kad Rytų Lietuvoje yra abu skoliniai: *pelynas* (Aps, Dkš, Gdl, Kp, Rud, Sn) ir *pelyna* (Ant, Ds, Dv, Grv, Ob), tokia versija atrodo visai tikėtina. Tikriausiai Sirvydas buvo girdėjęs abu ir rinkosi čia vieną, čia kitą variantą.

Dažnai ten, kur *SPr* šaknyje ar galūnėje dar rašyta raidė <a>, *SD*² jau turbūt buvo <o>; galbūt tai rodo tam tikras Sirvydo pastangas norminti kitos tarmės lytis. Štai nors *SPr* šaknis rašyta su <a>, plg. *Czabr / Tymbra, fatureia. ciabrai SPr* 16v, tačiau *MInd* ir *SD*³ jau esama su <o>: *Ciobray MInd* 83, 272, *Ciobray laukmicy MInd* 83; *ciobray SD*³ 39, *ciobray taukiney SD*³ 161. Analogiškai <a> yra *SPr* šaknyje *fiatka* 31r, nors *MInd* ir *SD*³ – <o>: *Fyołka MInd* 118, *Fiiolka MInd* 319; *Fijołka SD*³ 61. Taip pat ir *SPr samanans* 78v s. f. nom. pl. yra galūnė *-as*, o vėliau *MInd* ir

4 pav. *MInd* 2: fragmentas su žodžiais *Pelinos Mételey*;
Pizos universiteto biblioteka, sign.: D.c.3.9

SD^3 – jau -os, plg., *Samanos MInd* 206, 269; *Samanos SD^3* 167. Vėlgi visai analogiškas neatitikimo tipas: *foras SPr* 44r, 149v; *Soros MInd* 202, 289, *Suros neižsifjakoii MInd* 289; *Soros SD^3* 84, 345, *Soros neižsifjakoij / foros kulines SD^3* 10. Aišku, kad čia SD^2 buvo nom. pl. galūnė -os, o ne -as kaip *SPr*.

Keitėsi ir minkštumo ženkle <i> po <l> vartoseną. Antai *SPr* yra *koralius* 60v, vėliau *Sirvydas* ėmė minkštumo ženkle neberašyti. Tai liudija *Koralus MInd* 93, 168; *Koralus SD^3* 121.

Čia pateikti (5.2.) pavyzdžiai rodo, kad *Sirvydas SD^2* pats vartojo kitą žodį ar formą, negu buvo *SPr*: *SPr* *čiefnakay* – SD^2 **Ciesnakas*, **Ciesnockas*, *SPr* *petruŕŕkas* – SD^2 **Petruska*, *SPr* *morkwa* – SD^2 **Morkwos*, *SPr* *peŕynas* – SD^2 **Pelinos*, *SPr* *čiabrai* – SD^2 **Ciobray*, *SPr* *fiatka* – SD^2 **Fyoŕka*, *SPr* *famanas* – SD^2 **Samanos*, *SPr* *foras* – SD^2 **Soros*, **Suros*, *SPr* *koralius* – SD^2 **Koralus*.

5.3. SD^2 FORMOS, SUTAMPANČIOS SU SD^3 , TAČIAU NESAMOS *SPr*. Kai kurių *MInd* randamų lietuviškų pavadinimų *SPr* nėra, tačiau labai panašių variantų yra SD^3 . Gausūs pavyzdžiai prikišamai rodo SD^2 panašumą su SD^3 ir skirtumą nuo *SPr*.

Toliau pateikiama *MInd* ir SD^3 žodžių, kurių nėra *SPr* (grafikos neatitikimai turbūt dažniausiai yra Mentzelio ar jo rinkėjų netikslumai):

- Arkladuntes MInd* 34, 171; *Arkladuntes SD^3* 433;
- Bezdaž MInd* 47, 269; *Bezdas SD^3* 10;
- Bržas MInd* 47, 52; *Beržas SD^3* 23.
- Dinca*²⁵ *MInd* 98, 104 (plg. 3 pav.); *Dinia SD^3* 121;
- Diffa MInd* 104; *Dirfa SD^3* 124;
- Drigne MInd* 106, *Drigne MInd* 153; *Drigne SD^3* 432;

25 Turbūt Mentzelio suklysta: <i> → <c>.

25 Konstantino *Sirvydo Dictionarium* neišlikusio antrojo leidimo (1631) pėdsakai Christiano Mentzelio indekse (1682): fitonimai

Gile MInd 133; Gile SD³ 551;
Kaftanas MInd 68; Kaftanas medžias SD³ 99;
Kruminas MInd 169, 266; Kruminas / erfĳkietinas SD³ 89;
Lanišius MInd 182; łanišius SD³ 119;
Luebas MInd 187, 293; tuobas SD³ 121;
Mira MInd 203; Mira SD³ 175;
Mirtus MInd 204; Mirtas SD³ 175;
Papartis MInd 118, 229; papartis SD³ 284;
Piwanian MInd 225; piwanian SD³ 297;
Pładistay MInd 244, 249; pładistay SD³ 158.
Pupa MInd 115, 253; Pupa SD³ 19;
Serbintos MInd 140, 280; Serbintos SD³ 330;
Siepronay MInd 97, 282; siepronay SD³ 431;
Szalaŵia MInd 269; Szalaŵia SD³ 432;
Terebinthas MInd 298; Terebinthas SD³ 443;
Umede MInd 125, 322; Vmede SD³ 10;
Walakiskas MInd 215; Rieĳutis watakifkas SD³ 270;
Žalinianas MInd 57, Žalinianas MInd 329; žalini=nas SD³ 32.

Vadinasi, šie žodžiai turėjo būti visai ar beveik identiški ir SD^2 leidime. Jų labai daug, ir tai liudija, kad SD^3 iš esmės buvo to paties SD^2 perleidimas. SD^3 redaktoriai, leidėjai ar rinkėjai, matyt, koregavo ne tiek daug atvejų. Daugybė jų liko sirvydiški. Todėl aišku, kad SD^3 tėra naujas, mažai keistas SD^2 leidimas, Sirvydui mirus išleistas pagal autorinį SD^2 .

5.4. ŽODŽIŲ JUNGINIAI. SD^3 daug daugiau negu SPr vartota žodžių junginių. $MInd$ jų dauguma, tegu ir dažnai iškreipti, taip pat atitinka SD^3 . Toliau nurodomi $MInd$ ir SD^3 sutampantys žodžių junginiai, kurių nėra SPr :

Abvolif waysius cytrinis MInd 3, Abuolis waysius cytrinis MInd 192; Abuolis / way-
fius cytrinis SD³ 39;
Aliwa wiųknie MInd 13; Aliwa miųkine SD³ 264;
Ciobray laukmicy MInd 83, Ciobray laukinicy MInd 280; ĳiobray laukiney SD³ 161;
Jonofians role MInd 143, Jonofiansrole MInd 162; Jonošiaus žote SD³ 19;
Klawas ųwetinoųųalies MInd 168, Klawas Swetimeųųalies MInd 245; Klawas ųwetimos
ųųalies SD³ 86;
Krumas awijeĳium awietes MInd 169; Krumas awieĳiu / awietes SD³ 162;
Limoffakins winolit MInd 180; Liemo / ųaknis wino SD³ 160;
Medžias nuoduotas MInd 197, Medžias nuoduotas MInd 297; Medžias nuoduotas
SD³ 35;
Medžias raudonaibaltas Jndos MInd 197, Medžias raudonas baltas indos MInd 271;
Medžias raudonas / bałtas / Jndios SD³ 38;
Obelis armeines MInd 191, Obelis armenios MInd 216; Obelis Armenios SD³ 179;
Oliwa wiųkine MInd 218; Aliwa miųkine SD³ 264;

Rieffutis kwepius MInd 216, Riescutis kwepius MInd 263; Rieffutis kwepius SD³ 183; Rieffutis lazdos MInd 41, Riescutis lazdos MInd 263; Rieffutis lazdos SD³ 270; Saulinezale MInd 286; fauline žolė SD³ 409; Serasneizfiſſakorii MInd 229; Soros neiſfiſſakoiſ SD³ 10; Szaknis nidžio Antitora wadinawa MInd 330; Szákniſ medžio Antiora wadinamo SD³ 39; Vogo winodzia winka MInd 323; Voga wino džiauwinta SD³ 391; Wiratas dazuni MInd 154, Wiratas dazuni MInd 326; Wiratas daržiniu žolu SD³ 68; Wiſnia niedzias MInd 71, Wiſnia medzias MInd 326; wiſnia medzias SD³ 481; Žiwe medelo zynnamoso MInd 81; Žiwe medelo cynnamomo SD³ 38.

Ir *MInd*, ir *SD³* randami žodžių junginiai dar kartą akivaizdžiai patvirtina išvadą, jog *SD³* buvo labai panašus į *SD²*. Taip pat matyti, kad Mentzelis panaudojo daug medžiagos iš *SD²* ir, nors nemokėdamas lietuvių kalbos, nurašė gana kruopščiai.

6. ŽODŽIAI, NERASTI NEI *SPr*, NEI *SD³*. *MInd* yra ir tokių lietuviškų žodžių, kurių negalima sieti nei su *SPr*, nei su *SD³*: jų nėra išlikusiuose Sirvydo žodynuose. Tokiais atvejais teoriškai įmanoma bent trejopa žodžių interpretacija: 1) *SD²* to žodžio nebuvo, vadinasi, Mentzelis jį galėjo paimti iš kur nors kitur (6.1.); 2) Mentzelis suklydo ir lietuvių kalbos santrumpą pažymėjo prie kokios nors kitos kalbos žodžio (6.2.); 3) *SD²* toji forma buvo, tačiau vėlesnių redaktorių nebuvo perkelta į *SD³* (trečiosios grupės mums nepavyko rasti jokių aiškesnių pavyzdžių).

6.1. Minėta, kad Mentzelis įvade ir naudotos literatūros sąrašė nurodė vienintelį lietuvišką šaltinį: Sirvydo 1631 metų *Dictionarium*. Tačiau jo tekste esama ir ne iš Sirvydo žodyno imtų lietuviškų žodžių. Pabandžius nustatyti jų šaltinius paaiškėjo, kad Mentzelis juos galėjo būti ėmęs iš Rytų Prūsijos lietuviškų raštų. Juk jis Karaliaučiuje gyveno netrumpai (nors ir su pertraukomis), minėjo iš tų apylinkių rinkęs augalus. Mentzelio tekste pasitaiko pavartota prūsų kalbos santrumpa: *Lituan. & Prusfis.* (prie žodžio *Ramey* 'ramunė'). Šiuo atveju santrumpa *Prusfis.*, matyt, reiškia ne prūsų kalbą, bet Rytų Prūsijos vokiečių dialektą. Tad šios pirmosios grupelės žodžiai Mentzelio tikriausiai rasti Rytų Prūsijos lietuvių tekstuose.

MInd yra *Penkpirſſey* 232 ir *Penkpirſſey* 255 ~ penkpirščiai ('penkiapirštė sidabražolė'). Tokio augalo pavadinimo ne tik nėra *SPr* ir *SD³*, bet dėl nerytietiško *-en-* negalėjo būti nė *SD²*. Sirvydas šią šaknį rašydavo rytietišškai su dvigarsiu *in*, plg. *SD³*: *pinkieli metay* 290, *pinkietas* 291, *pinkioakas* 291, *pinktas* 290 ir kt.; *SPr*: *pink* 121r, *pinkieli metay* 121r, *pinktas* 121r ir kt. To meto Prūsijos lietuvių kalbos žodynuose esama panašių į *MInd* formų. Pavyzdžiui, išlikęs XVII amžiaus vidurio rankraštinis Rytų Prūsijos lietuvių kalbos žodynas *Lexicon Lithuanicum*²⁶ turi straipsnį *Fin-*

²⁶ *Lexicon Lithuanicum. Rankraštinis XVII a. vokiečių-lietuvių kalbų žodynas*, parengė

Vincentas Drotvinas, Vilnius: Mokslas, 1987 (toliau – *Lex*).

gerLeinKrautFunft Penkpirfczei (Lex 36 [169]). Kitame, taip pat rankraštiniam XVII amžiaus žodyne *Clavis Germanico–Lithvana*²⁷ yra ypač į Mentzelio pavartotą panašią formą (t. y. be afrikatos *cʒ*): *FünffFingerKraut. Penk-Pirfjai* (C I 729 [II 107]). LKŽ taip pat nurodo, kad šis žodis šia reikšme buvo žinomas ir iš kitų Rytų Prūsijos lietuviškų raštų: *B, K, Q200, R*.

Prūsijoje tuo metu nebuvo spausdintų lietuvių kalbos žodynų. Tačiau ten populiariai cirkuliavo vieni nuo kitų nurašinėjami rankraštiniai žodynai (su didesniais ar mažesniais pakeitimais). Urbutis nustatė buvus populiarų žodyną, kuriuo daug kas naudojėsi: „ankstesnis rankraštinis žodynas, deja, nėra išlikęs. Tačiau matyti, kad jo būta populiaraus. Jis ilgokai imtas visų vėlesnių rankraštinų žodynų pagrindu – C, Q1, Q, KlpŽ“²⁸. Tai leidžia manyti, kad Mentzelis, ilgai gyvendamas Karaliaučiuje, galėjo pasinaudoti kokiu nors Prūsijoje rašytu (perrašytu) lietuvių kalbos žodyno rankraščiu.

Tą patį dvibalsį *en* turi ir *MInd Serbentes* 280 bei *Serbentas* 321 Vitis idea, ‘vynmedis’. *SD*³ vartota forma su *in* – *Serbintos* nom. pl. 330. Paraleliai Mentzelis perėmė ir šią sirvydišką lytį su *in* – *Serbintos* 140, 280 *Großularia, Ribes*, ‘agrastas, serbentas’. Vadinas, labai tikėtina, kad Mentzelis turėjo du skirtingus šių formų šaltinius. Dėl nesirvydiškų formų su dvibalsiu *en* plg. Prūsijos žodynų *Bockſbeeren Serbentos* Lex 19 (101), *BocksBeeren. Serbentos* C I 377 (I 380). Tad gali būti, kad lietuviškos formos *Serbentes* ir *Serbentas* į Mentzelio veikalą bus patekusios iš Rytų Prūsijos žodynų.

Sirvydo žodynuose nėra termino *laukinė mėta*, tačiau *MInd* fiksuota *Laukinni mé-tas* 69; *Laukinni Metas* 173²⁹ *Cauda equina*, ‘asiūkliai’. Nurašydamas nuo Sirvydo Mentzelis nebūtų galėjęs vokiečių rašybos pavyzdžiu užrašyti dviejų <nn> po trumpąjį balsį žyminčios <i>, nes negalėjo suvokti jo trumpumo. Plg. nuo *SD*² Mentzelio kitaip nurašytą žodį *laukiniai: Ciobray laukmicy MInd* 83 (*ciobray laukiney SD*³ 161). Dvigubą <nn> turėjo nurašyti nuo kokio nors lietuviško teksto, kurto vokiečių rašybos pamatu: plg. *Lex* 106 (449) ir C II 984 (IV 417) žodžio *laukinne* ‘laukinė’ grafinę raišką. Matyt, tai irgi iš Prūsijos lietuvių tekstų paimtas terminas.

MInd yra fitonimas *Drbeffelay* 144 *Helenium*, ‘saulainė’, kuris turbūt taisytinai į **Debeffelay* (=debesėliai). *SD*³ atitinkamoje vietoje yra tik straipsnis be jokio lietuviško atitikmens: *Oman žiele / Helenium, nephentes, n. 264*. Prūsijoje labai panašus žodis tokia reikšme buvo žinomas, plg. *Aland. Debbefylas. Debefynai, ū* C I 62 (I 64). LKŽ nurodo, kad *dabesylas* užfiksuotas ir kituose Rytų Prūsijos žodynuose: *B, K,*

27 *Clavis Germanico–Lithvana. Rankraštinis XVII amžiaus vokiečių–lietuvių kalbų žodynas I–IV*, parengė Vincentas Drotvinas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997 (toliau – C).

28 Vincas Urbutis, „1728 m. klaipėdiškių žodyno leksikografiniai šaltiniai“, *Blt* 23(1), 1987, 74.

29 Plg. Majewski 1894, 305–306: „Equisetum palustre [...] lit. Asiukliai [...] Laukinė mėta szyrw-Mentz.“ Kaip matyti, Majewskis jau buvo pastebėjęs, kad Mentzelis panaudojo Sirvydo žodyno žodžius. Tačiau patikėjęs Mentzelio deklaracija, esą *MInd* lietuviški žodžiai imti vien iš Sirvydo, ir *laukinę mėtą* manė buvus *Dictionarium* terminu.

MŽ, R15, taip pat įvairiose Lietuvos tarmėse: Plt, Rm, Šk, Švnč. Matyt, čia Mentzelis taip pat galėjo pasinaudoti koku nors rankraštiniu Rytų Prūsijos lietuvių kalbos žodynu.

Žodžio *liubysta* 'gelsvė' (*Lubiſta MInd* 187) nėra nei *SPr*, nei *SD*³. Tačiau jis randamas Rytų Prūsijos žodynuose, plg. *Liebstock lubyſtos Lex* 261 (59); *Liebstock. Lubyſtos, ū C I* 1199 (II 674). Pasak *LKŽ*, *liubysta* užfiksuotas ir [K], MŽ bei Kvėdarroje. *LBŽ* 197 dar nurodo Ferdinando Nesselmanno žodyną ir Tauragės apskritį. Visi šaltiniai orientuoja ne į Sirvydo tarmę. Taigi labai tikėtina, kad ir šį žodį Mentzelis taip pat paėmė iš Prūsijos lietuvių kalbos tekstų.

Sirvydo žodynuose nėra ir fitonimo *Jgnozole MInd* 160 *Hypericon*, 'jonažolė'. Galbūt čia *MInd* klaida: vietoj <o> kažkuriuo rengimo etapu atsirado <g> (greičiausiai Mentzelio, o ne spaustuvininko, nes pakartota du kartus). Kadangi *SPr* ir *SD*³ termino **Igno žolė* nėra, o Joną Sirvydas vadina *Jonošiumi* (*Blufcz. Hedera. Jonošiaus žolė* 19 = 'gebenė'), ir kadangi Mentzelis taip pat buvo nurašęs tą *Jonošiaus žolę* iš Sirvydo (*Jonofians role MInd* 143, *Jonofiansrole MInd* 162), tai labai tikėtina, kad Mentzelis pavadinimą *Jono žolė* (*Jgnozole*) paėmė ne iš Sirvydo. Nors nei *Lex*, nei *C* tokio jonažolės pavadinimo nėra, tačiau ten vartojamas vardas *Jonas* (ne tik *Jonošius*), plg. *Johann. Jonas, ô C I* 1019 (II 485). Neatmestina, kad pagal analogiją su vokiečių *JohannsKraut C I* 1019 (II 485) Rytų Prūsijoje galėjo funkcionuoti ir junginys *Jono žolė*.

Dar vienas žodis, nefiksuotas nei *SPr*, nei *SD*³, yra *elprūsė* *Veronica*, 'veronika': *Elpprufes MInd* 109, 317. *LKŽ* jis minėtas tik iš *LBŽ*, o ten – tik iš *MInd* ir iš Povilo Matulionio darbu, kur taip pat, matyt, remtasi Mentzeliu. Tad formos *elprūsė* teži-nomas vienas šaltinis – Mentzelis. Šis žodis irgi galėtų būti skolintas iš vokiečių kalbos, dėl formos plg. dabartinį vokiečių *Alprose* 'rododendras'.

Žodžio *Jerwagas MInd* 160, *Jerwogal MInd* 140 nei *SPr*, nei *SD*³ taip pat nėra. Galbūt tai dėl vokiečių rašybos (<g> galėjo būti tariama [j]) atsiradęs gervuogės pavadinimas? Dar plg. *Clavis: Kratzelbeeren. Gerwūges, Gėrūges, ū C I* 1110 (II 585). Tačiau *MInd* nurodyta reikšmė *Grossularia, Uva crīpa* 'agrastas' tarsi prieštarautų tokiam aiškinimui. Atkreiptinas dėmesys, kad toje pačioje *GROSSULARIA* vokabuloje kartu surašyti žodžiai *Jerwogal* ir *Serbintos*. Šiaip ar taip, atrodo, kad Mentzelio *Jerwagas, Jerwogal* šaltinis turėjo būti ne *SD*² (nes iš *SD*² jau yra *Serbintos*).

Žodis, kurio negalima rasti ne tik Sirvydo žodynuose, bet ir *LKŽ*, yra *hunmėtė*(?) *Mentha sylv. sive Menthastrum*, 'miškinė mėta': *MInd Hun mieta* 157, *Hunmėta* 199. Iš karto krinta į akis, kad antrasis (sudėtinio žodžio?) dėmuo *-mieta* rašoma kitaip, nei būdinga Sirvydo žodynamams – su <ie>, o ne su <e> šaknyje. Plg. *meta SPr* 80r; *Meta SD*³ 173. Žinodami žodį *šunmėtė*, galime manyti, kad *hunmėtė* gali būti dėl vokiečių kalbos *Hund* 'šuo' kontaminuota hibridinė forma (dar plg. Rytų Prūsijos vokiečių tarmės dūrinį, taip pat fitonimą, su šaknimi *Hund*: – „**Hun-**

demyrte [...] *Thymus Serpullus* L.³⁰. Kadangi šitoji miškinė mėta – *Mentha sylvestris*, arba *Mentha longifolia*, – „lig šiol žinoma tik iš Klaipėdos krašto ir Kretingos aps.“ (LBŽ 219), tikėtina, kad ir patį žodį Mentzelis vėl bus radęs būtent Rytų Prūsijos tekstuose.

Kitas problemiškas Mentzelio žodis yra *garstytai: Garosmum*. [...] *Garftitai. Lituan. v. Sinapi MInd* 129. Tiek *SPr*, tiek *SD*³ yra kitokios lytys, plg. *gorczyca / sinapi, garsicias SPr* 37v, *Gorczyca / Sinapi. Garfwicia SD*³ 73. LKŽ forma *garstytis* (galbūt *MInd* lyties *Garftitai* vienaskaitinis atitikmuo?) žinomas iš raštų, taip pat iš Rytų Prūsijos žodynų: brš, *K, P, R*. Galūnės <ai> visai nebūdingas Sirvydui, jo žodyne tikėtumėmės <ay>, plg. *ciefnakay SPr* 18v ir pan. Tačiau Rytų Prūsijos tekstuose toks <ai> kaip tik įprastas, plg. *Pafturlakai C I* 936 (II 414). Vadinas, šią formą Mentzelis irgi galėjo paimti iš Rytų Prūsijos lietuviškų žodynų. Dar plg. *Senff=Korn. Garftyczû Grudas C II* 534 (III 542), kur forma *Garftyczû* gali būti ne tik žodžio *garstyčia*, bet ir *garstytis* gen. pl. linksnis.

Baigdami galime suskaičiuoti Mentzelio įtrauktus tikėtinus Prūsijos (Mažosios Lietuvos) lietuvių kalbos žodžius: tokių čia išskyrėme bent dešimt terminų: *penkpirščiai, serbentas, laukinė mėta, debesėliai, liubysta, Jono žolė, elprūsė, jervagas?, hunmėtė, garstytai*.

6.2. Yra bent trys žodžiai, kuriuos galima manyti Mentzelio per klaidą pažymėtus lietuviška santrumpa, nors iš tikrųjų tai ne lietuvių kalbos žodžiai. Štai *Krefjel MInd* 211, *Kreffes MInd* 169 *Nasturtium*, 'rėžiukas; rapunskė'. Tačiau toks lietuviškas žodis žodynuose nefiksuojaamas. Turbūt jis nelietuviškas (nebent būtų nežinomas skolinys). Lietuvių kalbos santrumpa *Lituan.* tikriausiai nurodyta vietoj kokios nors slavų kalbos, plg.: „tuž. krěz, czes. křezice, chorw. vodna kreša, krešon, krešun, kres“ (Majewski 1894, 515).

Kita panaši klaida gali būti žodis *Libuſtica MInd* 180 *Ligusticum*, *Leviticum*, *Panaces*, *Panacea*. Nelabai tikėtina, kad tokia forma galėjo būti *SD*² (jos nėra nei *SPr*, nei *SD*³). Galbūt tai irgi kokios nors kitos kalbos žodis, tik jam Mentzelis netyčia prirašė klaidinančią santrumpą *Lituan.*?

Ramey MInd 73–74 ~ ramėja? *Chamaemelum*, 'ramunė' turi nuorodas *Lituan.* & *Prusfis*. Šitokio žodžio ar iš viso žodžio ramunei pavadinti nėra nei *SPr*, nei *SD*³. Aišku, kad nuoroda *Prusfis*. rodo, jog toks žodis Mentzelio žinotas iš Rytų Prūsijos vokiečių tarmių, dar plg. H. Frischbiero pateikiamus tų tarmių žodžius *Romei*, *Ramey* 'ramunė'³¹. Tačiau santrumpa *Lituan.* liudytų Mentzelį manius tokią pat formą esant ir lietuvių kalboje. Galbūt jis buvo kur nors radęs ir analogiškai rašomą lietu-

30 H. Frischbier, *Preussisches Wörterbuch. Ost- und Westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge* 1, Berlin: Verlag von Th. Chr. Fr. Enslin, 1882, 304.

31 Frischbier 1882, 232: „**Romei**, m., Pflzn., echte Kamille, *Matricaria chamomilla* L., lit. ramūne [...] Nach Pritzel, 93, in Ostpr. auch **Remey**“.

višką skolinį iš Rytų Prūsijos vokiečių tarmių. Vis dėlto Ramey galūnė neatrodo lietuviška. Galbūt čia Mentzelis taip pat ne vietoje pavartojo santrumpą *Lituan.*?³²

7. IŠVADOS. Christianui Mentzeliui dera skirti reikšmingą vietą lietuvių kalbos tyrimo istorijoje. Jau ne tiktai iš Liudviko Rėzos, bet ir iš Mentzelio *MInd* žinome, kad neišlikęs Konstantino Sirvydo *Dictionarium* antrasis leidimas (*SD*²) tikrai buvo išėjęs 1631 metais.

MInd lietuviškų duomenų analizė taip pat leido patikslinti santykius tarp Sirvydo *Promptuarium* bei *Dictionarium* antrojo ir trečiojo leidimų. Žinoma, negalima atskleisti viso antrojo *Dictionarium* leidimo turinio tik iš vienos jo leksikos grupės – fitonimų (augalų pavadinimų). Todėl tolesnes išvadas (1–3) reikia suprasti kaip apibendrinimą, darytą iš gretinamosios lietuviškų žodžių (dažniausiai fitonimų) analizės. Vis dėlto nemažas fitonimų kiekis jau gali sudaryti gana įtikinamą vaizdą apie *SD*² sudėtį. Norėtume atkreipti dėmesį:

1) kad *SD*² ir *SD*³ leidimai turėjo būti labai panašūs. *SD*³ yra Sirvydo *SD*² perleidinys, t. y. neidentifikuoti redaktoriai, leidėjai ar rinkėjai bus nedaug taisę autorinį Sirvydo darbą (žr. 4., 5.3., 5.4.);

2) kad kai kurios *SD*² ir *SD*³ smulkmenos skyrėsi, ir tos skirtybės dažnai susijusios su fitonimų giminės bei skaičiaus kategorijomis (žr. 5); už redakcines pataisas, padarytas *SD*³, atsakingas ne pats autorius Sirvydas, o vėlesni redaktoriai, leidėjai ar rinkėjai.

Patikimesnių išvadų galima padaryti apie patį Mentzelį bei jo darbo ypatybes:

3) Mentzelis pririnko per 150 lietuviškų žodžių;

4) iš analizuotų klaidų (žr. 4., 5.1.) aiškėja, kad Mentzelis nemokėjo lietuviškai; jis dirbo visų pirma su grafine lietuviškų žodžių išraiška; nemokėdamas kalbos,

32 Šiuo straipsniu neišsemiamos Mentzelio indekso lituanistinių duomenų interpretacijos. Galima atkreipti dėmesį į dar vieną Mentzelio veikalo ypatybę. Nors kol kas nėra pagrindo kalbėti apie Mentzelį kaip apie baltų kalbų paleokomparatyvistą, bet nurodytina, kad pačiame *MInd* yra atveju, kur galima išvelgti šiokių tokių, nors šiandien ir naivokai atrodančių, įvairių kalbų garsų lyginimo bruožų. Jie Mentzelį sieja su kitais Europos autoriais, tada mėginusiais lyginti pasaulio kalbų duomenis. Pavyzdžiui, *MInd* yra žodyninis straipsnis *C'ien kiñ cù*. *Chin.* v. Sem. quodd. *Chin.*: Cleyer. Ciesnockas. *Lituan.* v. Allium. Cieuko *Sinicè* Boym *MInd* 81. Čia sugretinami žodžiai *C'ien kiñ cù* (kinų k.), *Ciesnockas* (liet.) ir *Cieuko* (kin.). Visai skirtingų kalbų – kinų ir lietuvių – žodžiai dėl garsų panašumo Mentzeliui

atrodė surašytini į vieną vokabulą. Panašiai lyginta ir tokiais atvejais: (1) *Kiañ hoâm*. *Chin.* v. rad. quædam Cleyer. *Kiauffas*. *Lituan.* v. Lupinus. *Kibol*. *Hung.* v. *Larix MInd* 168 (lyginama *Kiañ hoâm* [kin.], *Kiauffas* [liet.], *Kibol* [vengrų]); (2) *Akin*. *Lituan.* v. *chelidonia*. *Aklet*. v. *Crocus*. *Ind.* *Zan.* *Alaafis*. *Arab.* v. *centaurium minus MInd* 10 (lyginama *Akin* [liet.], *Aklet* [indų?], *Alaafis* [arabų k.]); (3) *Aliebruha*. *Arab.* v. *Mandragora*. *Alierha*. *Arab.* v. *ericus magnus* *Ipino*. *Alihilemelich*. *Arab.* v. *Melilotus*. *Alikfnis*. *Lituan.* v. *Alnus*. *Alimbach*, *Alimbar*, *Alimbath*. *Arab.* v. *Terebinthus MInd* 13 (lyginama *Aliebruha* [arab.], *Alierha* [arab.], *Alihilemelich* [arab.], *Alikfnis* [liet.], *Alimbach* ir kt. [arab.]). Tokių pavyzdžių yra daug (tai matyti ir iš šio straipsnio antrojo priedo, žr. p. 38–56).

jis stengėsi kruopščiai nurašinėti (pavyzdžiui, išlaikyti žodžių junginius), bet padarė ir nemažai klaidų (daugiausia grafikos) (žr. 5.1.);

5) spėjama, kad SD^2 nebuvo vienintelis Mentzelio lietuviškas šaltinis; kai kurie faktai leidžia manyti, kad Mentzelis naudojosi ir kitais nenustatytais, bet greičiausiai Rytų Prūsijos lietuviškais rašytiniais šaltiniais (nors pats to nenurodė); tai gali liudyti bent 10 (~7%) iš apie 150 *MInd* fitonimų (žr. 6.); vis dėlto absoliuti *MInd* lietuviškų pavyzdžių dauguma (~93%) yra imti iš SD^2 .

Literatūra ir šaltiniai:

- ARTELT, WALTER, 1940: *Christian Mentzel, Leibarzt des Großen Kurfürsten, Botaniker und Sinologe. III. Monographien Gesch. Med. 1*, Leipzig.
- ARTELT, WALTER, 1948: *Medizinische Wissenschaft und ärztlicher Praxis im alten Berlin in Selbstzeugnissen 1. Von Elsholtz und Mentzel bis zum Ausgang des 18. Jh.*, Berlin: Urban & Schwarzenberg, 12–21.
- ARTELT, WALTER, 1975: „Christian Mentzel und sein Index nominum plantarum universalis“, *Acta Historica Leopoldina* 9, 9–26.
- BRÄUNER, HARALD, 1987: „Europäische Chinakennntnis und Berliner Chinastudien im 17. und 18. Jahrhundert“, *Kuo Heng-Yü, Berlin und China. Dreihundert Jahre wechselvolle Beziehungen*, Berlin: Colloquium Verlag, 5–29.
- C – *Clavis Germanico-Lithvana. Rankraštinis XVII amžiaus vokiečių-lietuvių kalbų žodynas I–IV*, parengė Vincentas Drotvinas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.
- FRISCHBIER, H., 1882: *Preussisches Wörterbuch. Ost- und Westpreussische Provinzialismen in alphabetischer Folge 1*, Berlin: Verlag von Th. Chr. Fr. Enslin.
- KOERNER, E. F. KONRAD; R. E. ASHER, 1995: *Concise History of the Languages Sciences from the Sumerians to the Cognitivists*, Oxford, New York, Seoul, Tokio: Pergamon.
- KRAFT, EVA, 1973: „Die chinesischen Bücherherausgeber des Großen Kurfürsten und seines Nachfolgers“, *China und Europa. Chinaverständnis und Chinamode im 17. und 18. Jh.*, Berlin, 18–25.
- LBŽ – *Lietuviškas botanikos žodynas 1*, redagavo Jonas Dagys, Kaunas: Varpas, 1938.
- Lex – *Lexicon Lithuanicum. Rankraštinis XVII a. vokiečių-lietuvių kalbų žodynas*, parengė Vincentas Drotvinas, Vilnius: Mokslas, 1987.
- MAJEWSKI, ERAZM, 1889–1894: *Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych Polskich [...]* 1–2, Warszawa: nakładem autora.
- MInd* – [Christianus Mentzelius,] INDEX NOMINUM PLANTARUM MULTILINGUIS, Latinorum, Græcorum & Germanorum literis, per Europam ulitatis confcriptus, & sic constructus [...] Operâ CHRISTIANI MENTZELII, D. Serenissimi Electoris Brandenburgici Confiliarii & Archiatri [...] BEROLINI, [...] RUNGIANA, M. DC. LXXXII. [1682].
- Neue Deutsche Biographie* 17, Berlin: Duncker & Humblot, 1994.
- PALIONIS, JONAS, 1967: *Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a.*, Vilnius: Mintis.
- PALIONIS, JONAS, 1996: „XVIII a. lietuvių rašyba“, *LKK* 36, 30–50.
- PLKŽ – *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas. Konstantinas Širvydas: Dictionarium trium linguarum* (fotografuotinis leidimas), parengė Kazys Pakalka, Vilnius: Mokslas, 1979.

- [RÉZA, LIUDVIKAS,] 1825: *Dainos oder Litthauische Volkslieder gesammelt, überfetzt und mit gegenüberstehendem Urtext herausgegeben von L. J. Rhefa [...], Königsberg: Druck und Verlag der Hartungfchen Hofbuchdruckerei.*
- SD¹ – [Constantinus Szyrwid, *DICTIONARIVM TRIVM LINGVARVM*, ~1629]. Hipotetinis pirmasis Sirvydo *Dictionarium* leidimas.
- SD² – Neišlikęs antrasis Konstantino Sirvydo *Dictionarium* leidimas, duomenys pagal vieną iš Mentzelio variantų: *Dictionarium trium Linguarum, Polonico-Latino Lituanicum. R. P. Constantini Schirroid. Vilnæ 1631. 8.*
- SD³ – [Konstantinas Sirvydas,] *DICTIONARIVM TRIVM LINGVARVM*, *In vsum Studiofæ Iuuentutis, AVCTORE CONSTANTINO SZYRWID è SOCIETATE JESV; Cum Superiorum permiffu editum. Tertia editio recognita & aucta, VILNÆ, Typis Academicis Societatis JESV. Anno Domini M.DC.XLII [1642].* (Naudotasi fotografuotiniu *PLKŽ* leidiniu.)
- SKSŽ – *Senasis Konstantino Sirvydo žodynas* (fotografuotinis leidimas), parengė Kazys Pakalka, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.
- SPr – *Prompt[ularium] dictionum Polonicarum Latinarum et Lituanicarum.* (Naudotasi fotografuotiniu *SKSŽ* leidiniu.)
- URBUTIS, VINCAS, 1967: „Pirmasis lietuvių kalbos žodynas ir keletas jo retų žodžių“, *Blt* 3(2), 209–218.
- URBUTIS, VINCAS, 1987: „1728 m. klaipėdiškių žodyno leksikografiniai šaltiniai“, *Blt* 23(1), 57–75.
- URBUTIS, VINCAS, 1999: rec.: „*Senasis Konstantino Sirvydo žodynas*“, *Alt* 1, 143–154.
- WINAU, ROLF, 1968: „Christian Mentzels wissenschaftliche Interessen im Spiegel seiner Beiträge in der ‘Miscellanea Curiosa’“, in *Fachliteratur des Mittelalters. Festschrift für G. Eis*, Stuttgart: Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 101–113.
- WINAU, ROLF, 1970: *Christian Mentzel und die Academia Naturae Curiosorum. Aus dem Medizinhistorischen Institut der Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Mainz.*
- WINAU, ROLF, 1981: „Der Hof des Großen Kurfürsten als Mittelpunkt wissenschaftlicher Forschung“, *Werkstattgespräch “Berliner Ausgaben”*, hrsg. von Roloff, Bern-Frankfurt/M., Las Vegas: P. Lang, 35–36.
- WINAU, ROLF, 1987: „Der Hof des Großen Kurfürsten und die Wissenschaften“, *Medizin in Berlin*, Berlin, New York: de Gruyter, 11–25.

*Pietro U. Dini,
Giedrius Subačius*

SPUREN DER ZWEITEN VERSCHOLLENEN AUFLAGE DES *DICTIONARIUM* VON SIRVYDAS (1631) IM *INDEX* VON CHRISTIAN MENTZEL (1682): DIE PHYTHONYME

Zusammenfassung

In der Geschichte der Untersuchung der litauischen Sprache ist der Name des deutschen Botanikers und Sinologen Christian Mentzel (1622-1701) sehr wenig oder gar nicht

bekannt. In diesem Artikel soll der Beitrag Mentzels zur Lituanistik, genauer zur Geschichte der Lexikographie der litauischen Sprache, gewürdigt werden.

In seinem Buch *Index nominum plantarum multilinguis (universalis)* (Berlin, 1682) führt Mentzel u.a. auch 150 litauische Wörter (fast ausschließlich Phytonyme) an.

Deren Analyse zeigt folgendes: 1., daß Mentzel kein Litauisch beherrschte und 2., daß er die litauischen Wörter aus unterschiedlichen schriftlichen und mündlichen (z.B. aus den litauischen Mundarten Ostpreußens, da Mentzel lange Jahre in Königsberg lebte) Quellen zusammentrug.

Hinsichtlich der Quellen Mentzels ist das im Jahre 1631 herausgegebene und verschollene *Dictionarium Trium Linguarum* von Sirvydas hervorzuheben. Von dieser zweiten Auflage des berühmten Wörterbuches von Sirvydas (=SD²) hatte man bisher nur Kenntnis durch eine Notiz von Ludwig J. Rhesa. Nun wird die Existenz dieses Wörterbuches auch von Mentzel bezeugt, der das Wörterbuch von Sirvydas ausdrücklich als seine Quelle benennt.

Diese erfreuliche Tatsache erlaubt es, einiges über die Struktur des Wörterbuches von Sirvydas zu erfahren. Es kann sich dabei allerdings nur um allgemeine Aussagen handeln, da hier nur ein kleiner Teil des Wortschatzes, und zwar die Phytonyme, angeführt sind. Insofern können die Schlußfolgerungen im Hinblick auf das ganze Wörterbuch von Sirvydas nur rein hypothetisch-deduktiven Wert haben.

Ungeachtet aller Einschränkungen lassen sich durch den Vergleich mit dem Werk von Mentzel folgende Schlußfolgerungen ziehen: 1. die zweite und die dritte (=SD³) Auflage des Wörterbuches von Sirvydas waren wahrscheinlich sehr ähnlich, so daß im großen und ganzen SD³ als praktisch unveränderte Nachauflage gelten kann. 2. nichtsdestotrotz sind gewisse Unterschiede hinsichtlich der Kategorien Genus und Numerus zwischen den Phytonymen von SD² und SD³ festzustellen, die offensichtlich auf Korrekturen in SD³ zurückzuführen sind.

Schließlich sei darauf hingewiesen, daß einige bei Mentzel belegte litauische Wörter ohne eine befriedigende Erklärung geblieben sind, die einer eingehenderen Untersuchung bedürfen.

PIETRO U. DINI
Dipartimento di Linguistica
Università di Pisa
via S. Maria, 36
I-56126, Pisa, Italia
elektroninis paštas: pud@ling.unipi.it

Gauta 1999 m. kovo 20 d.

GIEDRIUS SUBACIUS
Lietuvių kalbos institutas
Antakalnio g. 6
LT-2055, Vilnius, Lietuva
elektroninis paštas: subacius@ktl.mii.lt;
subacius@uic.edu

1. PRIEDAS. *Mind* LIETUVIŠKŲ ŽODŽIŲ RODYKLĖ. Per 150 žodžių. Tarp skliaustų nurodytas pavartojimų skaičius. Didžiosiomis raidėmis įrašyti žodžiai, kuriuos Mentzelis gali būti paėmęs ne iš Sirvydo žodyno.

- akis** (2): *Akin* [=Akiu] 10, 75.
aliksniis (2): *Alifsnis* 13, *Alicksnis* 15.
alyva (4): *Aliwa* wiłknie 13, *Oliwa* 218, *Oliwa* wiłkine 218.
alojė (2): *Aloes* 15(2x).
Antiora (1) Szaknis nidžio *Antiora* wadina-wa 330.
apvyniai (2): *Apwiniry* 30, *Apwiriey* 188.
arkliadantės (2): *Arkladuntes* 34, 171.
Armėnija (2): *Obelis armeines* 191, *Obelis armenios* 216.
avietė (2): *Krumas awijėcium awietes* 169.
ažuolas (2): *Užuolas* 254, 324.
baltas (2): *Medžias raudonaibaltas* Indos 197, *Medžias raudonas baltas* indos 271.
beržas (2): *Bržas* 47, 52.
bezdas (2): *Bezdaž* 47, 269.
cedras (1): *Cedras* 69.
cinamomas (1): *Žiewe medelo zynnamoso* 81.
cyprisas (2): *Cyprifas* 83, 100.
citrinis (2): *Abuolis waysius cytrinis* 192, *Abvoliž waylius cytrinis* 3.
čemeriai (2): *Ciemerie* 81, *Gemic* 145.
česnakas (2): *Ciesnakas* 14, *Ciesnockas* 81.
čiobras (3): *Ciobray* 83, 272, *Ciobray* laukmicy 83.
daržinis, -ė (2): *Wiralas dāžuni* 154, *Wiralas dāžuni* 326.
DEBESĖLIAI (1) *Helenium*, 'saulainė': *Drbeffelay* 144.
diemedis (2): *Diemedis* 1, 104 (plg. 3 pav.).
dil(i)gynė (2): *Diligine* 104 (plg. 3 pav.), 323.
dynia (2): *Dinca* 98, 104 (plg. 3 pav.).
dirsa (1) 'dīrsė': *Diffa* 104.
drignė (2): *Drigue* 106, *Drigne* 153.
džiovinti (1): *Vogo winodzia winka* 323.
ėglė (2): *Eyle* 1, *Egle* 108.
ėglis (2) 'kadagys': *Eglo* 108, *Egli* 165–166.
ELPRŪSĖ (2) *Veronica*, 'veronika': *Elppruſes* 109, 317.
emalas (2): *Emalas* 109, 320.
erškėtis (2): *Erskieti* 112, *Erszkieti* 224.
eskulus (2): *Esculus* 113, 115.
fyga (1) 'Ficus': *Figa* 117.
fijolka (2): *Fyolka* 118, *Fiiolka* 319.
GARSTYTAI (2) *Sinapi*, 'garstyčios': *Garftitai* 129, *Gorftitai* 283–284.
gervuogės žr. *jervagas* (?)
gilė (1): *Gile* 133.
grybas (2): *Gribaž* 124, *Gribas* 140.
grikliai (1): *Grikiey* 140.
HUNMĖTĖ (2) *Mentha* sylv. sive *Mentastrum*, 'miškinė mėta': *Hun mieta* 157, *Hummieta* 199.
***IGNAS** žr. *Jonas*.
imbieras (2): *Jmbieras* 161, 330.
Indija (2): *Medžias raudonaibaltas* Indos 197, *Medžias raudonas baltas* indos 271.
izapas (2): *Jzapas* 155, 166.
JERVAGAS? (2) *Ggrossularia*, *Uva crispata*, 'gervuogės?': *Jerwagas* 160, *Jerwogal* 140.
JONAS (2): *Jgno zole* 153 [*Hypericum*, 'jonažolė'], *Jgnozole* [t. p.] 160.
Jonošius (2): *Jonofians* role 143 [*Hedera*, 'gebenė'], *Jonofiansrole* [t. p.] 162.
kanapė (1): *Konape* 60.
karklas (1): *Karkay* 268.
kaštanas (1): *Kaftanas* 68.
kiaušas (2): *Kiauffas* 168, 188.
kietis, -čio (1): *Kietis* geneio 34.
klevas (4): *Klawaf* 4, *Klawas* 168, *Klawas* [wētinošalies 168, *Klawas* Swetimėšalies 245].
kmynas (1): *Kminay* 99.
kopūstas (2): *Kopuftay* 50, 168.
koralius (2): *Koralus* 93, 168.
koriandras (2): *Koriandras* 93, 168.

- krapas** (1): *Krapay* 25.
- *KRESĖS** (2) *Nasturtium*, 'rėžiukas, rapunskė': *Krefjel* 211, *Kreffes* 169.
- krienas** (1): *Kriemas* 169.
- krūmas** (1): *Krumas* awiječium awietes 169.
- krūmynas** (2): *Kruminas* 169, 266.
- kūkalis** (2): *Kakalis* 166, 186.
- kwepėti** (2): *Rieffutis kwepius* 216, *Riescutis kwepius* 263.
- kwiečiai** (2): *Kwiečiey* 169, *Kwieziey* 308.
- lanišius** (1): *Lanišius* 182.
- laukinis, -ė, LAUKINIS, -Ė** (3): *Laukinni métas* 69 [*Cauda equina*, 'asiūkliai'], *Ciobray laukmicy* 83, *Laukinni Metas* 173 [*Cauda equina*, 'asiūkliai'].
- lauras** (2): *Lauras* 173, 174.
- lazda** (3): *Rieffutis lazdos* 41, *Lazda* 174, *Riescutis lazdos* 263.
- lėšiai** (1): *Lifey* 175.
- *LIBUSTICA** (1) *Ligusticum*, *Leviticum*, *Panaces*, *Panacea*: *Libustica* 180.
- liemu** (1): *Limollakins winolit* 180.
- liepa** (1): *Liepa* 302.
- lilija** (2): *Lilia* 181(2x).
- limonija** (2) 'citrina': *Limonia* 182, 192.
- linai** (1): *Linay* 184.
- LIUBYSTA** (1) *Levisticum*, 'gelsvė': *Lubifta* 187.
- luobas** (2): *Luebas* 187, 293.
- majeronas** (2): *Majeronay* 17, *Majeranay* 189.
- medelis** (1): *Šiewe medelo zynnamoso* 81.
- medžias** (5): *Medžias nuoduotas* 197, *Medžias nuoduotas* 297, *Medžias raudonaibaltas Indos* 197, *Medžias raudonas baltas indos* 271, *Szaknis nidžio Antitora wadinawa* 330.
- melonas** (1): *Mełonas* 198.
- mėta** (4): *Laukinni métas* 69, *Laukinni Metas* 173, *Mieta* 199, 202 [dar plg. *Hunmėta* 199].
- metėliai** (2): *Pelinos Mételey* 2 (plg. 4 pav.), 232.
- miežiai** (2): *Miežley* 156, 202.
- myra** (1): *Mira* 203, *Sunkamiros* 294.
- mirtas** (1): *Mirtus* 204.
- miškinis, -ė** (2): *Aliwa wifknie* 13, *Oliwa wifkine* 218.
- morkvos** (1): *Morkwos* 284.
- muilinė** (1): *Muyline* 271.
- narcisus** (1): *Narcifus* 209.
- nedatka** (2): *Nedakta* 54, 212.
- neišišakoti** (2): *Serasneizšifšakorii* 229, *Suros neiššifšakoi* 289.
- nendrė** (2): *Nindre* 35, 214.
- nuoduotas** (2): *Medžias nuoduotas* 197, *Medžias nuoduotas* 297.
- obelis** (3): *Obelis armeines* 191, *Obelis* 216, *Obelis armenios* 216.
- obuolys** (3): *Abvolifš wayfius cytrinis* 3, *Abuolis waysius cytrinis* 192, *Obelis [sic!]* 193.
- papartis** (2): *Papartis* 118, 229.
- pasternakai** (1): *Pafternakay* 231.
- pelynos** (2): *Pelinos Mételey* 2 (plg. 4 pav.), 232.
- PENKPIRŠČIAI** (2) *Quinquefolium*, *Pentaphyllum*, 'penkiapirštė sidabražolė (=Potentilla reptans)': *Penkpirššey* 232, *Penkpiršey* 255.
- petruška** (1): *Petruska* 235.
- pipirai** (2): *Piray* 241, *Pipiray* 242.
- pivanija** (1): *Piwania* 225.
- pladystai** (2): *Pładiftay* 244, 249.
- plaštaka** (1): *Plaštaka* 226.
- pupa** (2): *Pupa* 115, 253.
- pušis** (2): *Pušis* 241, *Pušie* 254.
- *RAMĖJA?** (1) *Chamaemelum*, 'ramunė': *Ramey* Lituan. & Prusfis. 73–74.
- raudonas, -a** (2): *Medžias raudonaibaltas Indos* 197, *Medžias raudonas baltas indos* 271.
- ridikas** (2): *Rindikas* 259, *Ridicas* 263.
- riešutis** (4): *Rieffutis kwepius* 216, *Riescutis kwepius* 263, *Riescutis tazdos* 263, *Rieffutis lazdos* 41.
- ryžiai** (2): *Rižicy* 222, *Rižicy* 263.

- ruduokė** (2): *Rudokye* 49, 266.
- rugiai** (2): *Rugiey* 266, 283.
- rūgštyinė** (3): *Rugštine* 4–5, *Kukštines* 169, *Rugštine* 266.
- rūta** (1): *Ruta* 267.
- sakai** (2): *Sakay* 260, 268.
- samanos** (2): *Samanos* 206, 269.
- saulinis, -ė** (2): *Sauline* žolt 272, *Saulinezale* 286.
- serbenta** (2) *Grossularia*, *Ribes*, 'agrastas, serbentas': *Serbintos* 140, 280.
- SERBENTAS** (2) *Vitis* *idea*, 'vynmedis': *Serbentes* 280, *Serbentas* 321.
- slyva** (2): *Sliwa* 251, *Sliwa* 285.
- soros** (4): *Milium*, 'sorokė': *Sorof* 202, *Soros* 289; *Panicum*, 'sora': *Serasneizšiflakorii* 229, *Suros* *neizšiflakorii* 289.
- sunka** (1): *Sunkamiros* 294.
- svetimas, -a** (2): *Klawas swetinosfalies* 168, *Klawas Swetimefalies* 245.
- sviklas** (2): *Swiklay* 47, 294.
- svogūnas** (2): *Swogunas* 70–71, 294.
- šaknis** (2): *Limolfakins* *winolit* 180, *Szaknis* *nidžio* *Antitora* *wadinawa* 330.
- šalavija** (1): *Szalawia* 269.
- šalis** (2): *Klawas swetinosfalies* 168, *Klawas Swetimefalies* 245.
- šėpronas** (2): *Siepronay* 97, 282.
- šermukšnis** (2): *Siermullinis* 282, 288–289.
- tereventas** (1): *Terebinthas* 298.
- ūmėdė** (2): *Umede* 125, 322.
- uoga** (1): *Vogo* *winodžia* *winka* 323.
- uosis** (2): *Vofiš* 121, *Vofis* 323.
- usnė** (2): *Vfne* 62, *Ufne* 324.
- vadinti** (1): *Szaknis* *nidžio* *Antitora* *wadinawa* 330.
- vaisius** (2): *Abvolių wayfius* *cytrinis* 3, *Abuolis* *waysius* *cytrinis* 192.
- valakiškąs, -a** (1): *Walakiskas* 215.
- varlelė** (2): *Wartele* 257, 324.
- varnalėša** (2): *Warnatefa* 172, *Warnalefa* 324.
- vynas** (2): *Limolfakins* *winolit* 180, *Vogo* *winodžia* *winka* 323.
- viralis** (2): *Wiratas* *dąžuni* 154, *Wiratas* *dąžuni* 326.
- viržis** (2): *Wiržis* 111, *Wiržis* 326.
- vyšnia** (2): *Wifnia* *niedzias* 71, *Wifnia* *medzias* 326.
- vištakojė** (1): *Wifstakoje* 26.
- vosilka** (1): *Mowosilka* 78, *Wofilka* 327, *Wofilkas* 327.
- žievė** (1): *Ziewe* *medelo* *zynnamomo* 81.
- žirnis** (2): *Zieniey* 244, *Zirniey* 331.
- žliūgė** (2): *Žlicgies* 190, *Žliegies* 331.
- žolė** (6): *Igno* *zole* 153, *Ignozole* 160, *Jonofians* *role* 143, *Jonofiansrole* 162, *Sauline* *zolt* 272, *Saulinezale* 286.
- žolynynas** (2): *Žalinianas* 57, *Žalinianas* 329.

2. PRIEDAS. NEABĖCĖLINIS *MInd* LIETUVIŠKŲ ŽODŽIŲ SĄRAŠAS. *MInd* žodžiai pateikiami iš eilės (ne pagal abėcėlę) su minimaliu kontekstu. Greta parodomi panašiausi *SD*³ bei *SPr* atitikmenys. Straipsnio autoriai **pusjuodžiu šriftu** paryškino kai kurias *MInd*, *SD*³ bei *SPr* vietas, tačiau *kursyvas* yra išlaikytas originalių tekstų bruožas.

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
1: ABIES. [...] Gedlina. <i>Pol.</i> [...] Eyle . <i>Lituan.</i> Lex: [...] <i>Loca amat montosa,</i> <i>frigida & septentrionalia, ut sunt: Boruffia,</i> <i>Lituania, Ruffia &c.</i>	86: Jedliná. Abies. Egļe .	46v: Jedliná / <i>abies</i> . egļe .
1: ABROTANUM. [...] Boža/Bože drzewko. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 2. c. 4. Diemedis . <i>Lituan.</i> Lex.	21: Bože drzewko. Abrotonum. Dienemedis .	–
2: ABSINTHIUM. [...] Piolyn. <i>Pol.</i> Tab. l. c. Syr. l. 2. c. 2. Pelinos Mételey . <i>Lituan.</i> Lex.	296: piolun / Abfynthium. pefinos / meteley .	123r: piolun / <i>abfynthium</i> , peļynas .
3: Abvolių wayfius cytrinis . <i>Lituan.</i> v. malum citrium.	39: Citryn owoc / Malum citreum, citrum. Abuolis / wayfius cytrinis .	–
4: ACER. [...] Jawor. <i>Pol.</i> Syren. Klawą . <i>Lituan.</i>	86: Jąwor / Acer. Klawas .	56r: klon / <i>acer</i> . klawas .
4–5: ACETOSA, Acidum Lapathum, Acidus Rumex. [...] Szcąaw. <i>Pol.</i> Syr. l. 4. c. 5. Rugftine . <i>Lituan.</i> Lex. Lit.	433: Szcąaw. Oxalis. Rugftine .	163v: Szcąaw / <i>acetosa</i> . rukftine .
10: Akin . <i>Lituan.</i> v. chelidonia.	85: Jąkcolcze źiele / Chelidonia. Akiu źole / krekźdine.	–
13: Aliebruha. <i>Arab.</i> v. Mandragora. [...] Alikfnis . <i>Lituan.</i> v. Alnus.	264: Olęa / Alnus, i f. Alikinis .	113r: olęa / <i>alnus</i> . alixnis .
13: Aliwa wifknie . <i>Lituan.</i> v. Oleafter.	264: oliwą leńna / oleafter, m. Aliwa mięknie .	113r: oliwą / <i>oliua</i> . aliwa .
14: ALLIVM [...] Czosnek. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 4. c. 131. Ciesnakas . <i>Lituan.</i>	42: Czońnek. Allium. ćiefnakas .	18v: czońnek / <i>allium</i> , ćiefnakay .

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
15: ALNUS. [...] Olfka / Olfza. <i>Pol.</i> Tab. I. c. Alicksnis. <i>Lituan.</i> [...] Wol- schowe. <i>Sclavon.</i> Kolkha. <i>Rutenis.</i> Cal.	264: Olfka / Alnus, i f. Alikinis.	113r: olfka / <i>alnus.</i> alixnis.
15: ALOË. [...] Alóé. <i>Pol.</i> Aloes. <i>Lituan.</i>	2: Aloe. Aloes herbæ fuccus. Suika žoles aloes.	–
15: Aloes. <i>Lituan.</i> v. Aloë.	2: Aloe. Aloes herbæ fuccus. Suika žoles aloes.	–
17: AMARACVS vel SAMPSVCHVM, MAJO- RANA, [...] Majeran. <i>Pol.</i> Syrenn. I. 2. 41. [...] Majeronay. <i>Lituan.</i>	161: Maieran Amara- cus, & amaracum. Ma- ieronay.	78r: Maieran / <i>amaracus.</i> <i>famfuchus.</i> mayranai.
25: ANETHUM. [...] Swoyski kopr / five Kopr fwoyski. <i>Pol.</i> Tab. I. c. Krapay. <i>Lit.</i>	120: Kopr fwoyfki / Anethum. Krapay.	60v: kopr / fwoyfki / <i>anethum.</i> krapay daržo.
26: ANGELICA. [...] Džięgiel. <i>Pol.</i> Syrenn. I. 1. c. 22. Wiffakoje. <i>Lituan.</i>	58: Džięgiel. Panacea, Angelica Wyftákoie.	–
30: Apfynthion. [...] Apwiniry. <i>Lituan.</i> v. Lupulus.	30: Chmiel. Lupulus, lupus salictarius Ap- winiey.	–
34: Arita feu Rita. Zan. [...] Arkla- duntes. <i>Lituan.</i> v. Lapathnm.	433: Szcżaw kobyli / Rumex, Arkladuntes.	–
34: ARTEMISIA. [...] Biliczka. <i>Pol.</i> Tab. I. c. Bylica. <i>Pol.</i> Syrenn. I. 3. c. 48. Kietis geneio. <i>Lituan.</i>	26: Bylicá. Artemifia. Kietis / gen. ćio.	–
35: ARVND. [...] Trćiua Trzeczma. <i>Pol.</i> Cal. Nindre. <i>Lituan.</i>	446: Trćina / Arundo, canna, Nindre.	182r: Trzćina / <i>calamus,</i> <i>canna, arundo.</i> nindre.
41: AVELLANA vel CORYLUS. [...] Laf- kowiorzech. <i>Pol.</i> Cal. Rieffutis łaz- dos. <i>Lituan.</i>	270: Orzech łalkowy / Auellana nux Rieffutis łazdos.	70r: Łalkowy orzech / <i>nux auellana, pontica,</i> riefutis.
47: BETA. [...] Cwikla. <i>Pol.</i> Syrenn. I. 4. c. 87. Swiklay. <i>Lituan.</i>	38: Cwiklá. Beta. Swikłas.	16: ćwiklá. <i>beta,</i> fwikłay.
47: BETVLA. [...] Brożozka. <i>Pol.</i> Brżas. <i>Lituan.</i>	23: Brżozá. Betulla. Brżas.	–

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
47: Bezart. <i>Arab.</i> v. Galbanum. Bezdaž. <i>Lituan.</i> v. Sambucus.	10: Bez drzewko. Sambucus. Bezdas.	–
49: Boletus. [...] Ryż / Ridżik. <i>Pol.</i> Rudokye. <i>Lituan.</i>	393: Rydż / Boletus. Rudnokie.	153v (=155v): Rydż / <i>boletus.</i> ruduokie.
50: BRASSICA CRAMBE. [...] Kompft. <i>Prusfis.</i> [...] Kapuſta. <i>Bohem.</i> Tab. 1. c. & <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 4. c. 84. [...] Kopuſtay. <i>Lituan.</i>	96: Kápuſtá / Caulis. Kopuſtay.	128v: Kápuſtá / <i>brafsica</i> <i>capitata.</i> kopuſtay.
52: Brufcus C. B. p. 470. [...] Bržas. <i>Lituan.</i> v. Betula.	23: Brżozá. Betulla. Beržas.	–
54: BVPHTHALMVM. [...] Nedakta. <i>Lituan.</i> Wołoweoko. <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 3. c. 89.	226: Nogietek. Buph- thalmü, caltha. Nedat- ka.	98v: Nogietek / <i>caltha,</i> <i>calendula, herba.</i> nedatka.
57: CALAMINTHA. [...] Chwaſt. <i>Pol.</i> Żalinianas. <i>Lituan.</i>	32: Chwaſt. Calamen- tum, fylua herbarum. żalini=nas.	–
60: CANNABIS, CANNABIVM. [...] Konape. <i>Lituan.</i> Konopie. <i>Pol.</i> Syr. 1. 3. c. 107.	118: Konop / Cannabis, canabum. Kanape.	60v: konopie / <i>canabis.</i> kanapes.
62: CARDUUS. [...] Ofet. <i>Pol.</i> Vfne. <i>Lituan.</i>	271: Ofet / Carduus, Vfne.	115v: ofet / <i>carduus,</i> <i>tribulus.</i> ufne.
68: CASTANEA. [...] Kaſtan <i>Bohem.</i> & <i>Pol.</i> Tab. 1. c. Kaſtanas. <i>Lituan.</i>	99: Káſtan drzewo. Caſtanea. Kaſtanas medżias.	–
69: – Ephedra Anabafis J. B. 1. c. Cauda equina. C. B. p. 16. v. Equifetum paluſtre brevioribus foliis. Laukinni métas. <i>Lituan.</i>	–	–
69: CEDRUS. [...] Cedr / Cedrowe drzewa. <i>Pol.</i> Cal. Cedras. <i>Lituan.</i>	27: Cedr. Cedrus. Cedras.	–
70–71: CEPA vel CEPE. [...] Cebula. <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 4. c. 130. Swogunas. <i>Lituan.</i>	27: Cebulá. Cepe, cepa. Swogunas.	–
71: CERASUS. [...] Wiſn. <i>Pol.</i> Wiſnia niedżias. <i>Lituan.</i>	481: wiſn / wiſniowe drzewo / Cerafus, wiſnia medżias.	194v: wiſnia / <i>cerafus &</i> <i>um,</i> wiſnia.

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
73–74: CHAMÆMELUM. [...] Rumen. <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 3. c. 96. Romayen. <i>Pol.</i> Tab. 1. c. Ramey . <i>Lituan.</i> & <i>Prusfis.</i>	–	–
75: CHELIDONIA MAJOR & CHELIDONIUM MAJUS. [...] Jaskolcze. <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 3. c. 144. Akin . <i>Lituan.</i>	85: Jákolcze žiele / Chelidonia. Akiu žole / krekždine.	–
78: CYANUS. [...] Ehrya vel Modrak. <i>Bohem.</i> Tab. 1. c. it. <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 4. c. 106. Mowosilka . <i>Lituan.</i>	178: Modrak / modrze- niec. Cyanus. Wofitka .	83r: modrak / <i>caltha</i> , <i>calendula</i> , wafitka .
81: <i>Cidras</i> . <i>Hifpan.</i> v. Malum citrium. [...] Ciemerie . <i>Lituan.</i> v. Helleb.	34: Ciemierzycá. Helle- borum, helleborus, ve- ratrū. ciemerey / kilci- baras .	14r: ciemierzycá / <i>elleborū</i> . ciemeriey .
81: C'ien kiñ cū. <i>Chin.</i> v. Sem. quodd. <i>Chin.</i> : Cleyer. Ciesnockas . <i>Lituan.</i> v. Allium.	42: Czofnek. Allium. ćiefnakas .	18v: czofnek / <i>allium</i> , ćiefnakay .
81: CINAMOMVM. [...] Cynamom. <i>Pol.</i> Žiewe medelo zynnamomo . <i>Lituan.</i>	38: Cynámon. Cynna- momum, cinnamum. Žiewe medelo cynna- momo .	15r: Cynámon / <i>Cyna- momū</i> . <i>cynnammum</i> . cynamomas .
83: Ciobray . <i>Lituan.</i> v. Satureia. Ciobray laukmicy . <i>Lit.</i> v. Serpil- lum.	161: Máćierzanká / Ser- pillum ćiobray lauki- ney .	16v: Czabr / <i>Tymbra</i> , <i>fa- tureia</i> . ćiabrai .
83: Cyprež. <i>Dan.</i> v. Santolina. [...] Cypris. <i>Boh.</i> & <i>Pol.</i> Cyprifas . <i>Lituan.</i>	38–39: Cyprys. Ciparif- fus, cupressus. Cyprifas .	16v: Cypris / <i>cupressus</i> , cyprifas .
93: CORALLIUM. [...] Korál. <i>Pol.</i> Koralus . <i>Lituan.</i>	121: Koral / Corallium, gorgonia, æ. Koralus .	60v: koral / <i>corallium</i> . koralius .
93: CORIANDRUM. [...] Koriandrze. <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 2. c. 2. Koriandras . <i>Lituan.</i>	121: Koryánder / Co- riandrum. Koriandras .	–
97: CROCUS, CROCUM. [...] Sžafrafr. <i>Pol.</i> Siepronay . <i>Lituan.</i>	431: Sžafrafr / Crocus. šiepronay .	–
98: CUCURBITA. [...] Dinca . <i>Lituan.</i> Kurbafy. <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 4. c. 107. Bania korbass. <i>Pol.</i> Cal.	121: Korbass / bánia. Cucurbita, Dinia .	–

41 Konstantino Sirvydo *Dictionarium*
neiškikusio antrojo leidimo (1631)
pėdsakai Christiano Mentzelio
indekse (1682): fitonimai

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
99: CUMINUM. [...] Kmin. <i>Pol.</i> Tab. 1. C. Kminay. <i>Lituan.</i>	108: Kmin. Cuminū. Kminay.	56v: kmin / <i>cuminum seu cuminum.</i> kminay.
100: CUPRESSUS. [...] Cyprifas. <i>Lituan.</i>	38–39: Cyprys. Ciparifus, cupressus. Cyprifas.	16bv: Cypris / <i>cuprefus,</i> cyprifas.
104: Didar, Dirdar. <i>Arab.</i> v. Ulmus. [...] Diemedis. <i>Lituan.</i> v. Abrotanum.	21: Boże drzewko. Abrotonum. Dienemedis.	–
104: Diine amelauny. <i>Bohem.</i> v. Melo pepo. [...] Diligine. <i>Lituan.</i> v. Urtica.	319: pokrzywá / Vrtica. Diligine.	330v: pokrzywá / <i>urtica.</i> diligine.
104: <i>Dill.</i> <i>Angl.</i> [...] Dinca. <i>Lituan.</i> v. Cucurbita.	121: Korbas / bánia. Cucurbita, Dinia.	–
104: Diffa <i>Lituan.</i> v. Panicum fylv.	124: Kołtrzewá. Panicum fylueftre, Milium agrefte. Dirfa.	–
106: Dreuwdfitel. <i>Germ.</i> v. Hieracantha. Driakech / Driaknew. <i>Pol.</i> v. Scabiofa. Drigue. <i>Lituan.</i> v. Hyofciamus.	432: Szaley / Hyofciamus, Drigne.	–
108: Egypcki fuk. <i>Bohem.</i> v. Sycomorus. [...] Egle. <i>Lituan.</i> v. Abies. Eglo. <i>Lituan.</i> v. Juniperus. Egmb. <i>Pol.</i> v. Satureia.	86: Jedliná. Abies. Egłe; 84: Jáłowiec / Juniperus. Eglis.	46v: Jedłiná / <i>abies.</i> egłe.
109: Elpprufes. <i>Lituan.</i> v. Veronica. <i>Elfenboom.</i> <i>Belg.</i> v. Alnus.	–	–
109: Elzenbaum / Elzbeer. v. Małpi-lus fylv. apii fol. Emalas. <i>Lituan.</i> v. Vifcum.	88: Jemiołá / Vifcum. Emalas.	71r: Lep / <i>vifcus & um,</i> emalas / lipikai kurieis pauksćius gauda.
111: ERICA. [...] Wřzos. <i>Pol.</i> Wirżis. <i>Lituan.</i>	487: Wřzos / Erica, erix. Wirżis.	197r: Wřzos / <i>meliffa,</i> <i>apium, narciffus.</i> wirżiey.
112: Erpa. <i>Bohem.</i> v. Cyanus. [...] Erskietis. <i>Lituan.</i> v. Oxyacantha.	68: Głog. Oxyacantha, pina alba. Ergkietis.	14v: ćiernie / <i>spina,</i> <i>fentis, repres,</i> ergkiećiey /
113: Elchbaum / Elchen. <i>Germ.</i> v. Fraxinus. [...] Esculus. <i>Lituan.</i> v. Fagus.	24: Buk. Fagus. Elkulus.	–

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
115: FABIA. [...] Bob. <i>Pol. & Boh.</i> Syren. l. 4. c. 43. Pupa. <i>Lituan.</i>	19: Bob. Faba. Pupa.	–
115: FAGUS. [...] Bugk. <i>Pol. [...]</i> Esculus. <i>Lituan. Lex.</i>	24: Buk. Fagus. Elku- lus.	–
117: FICUS. [...] Figa. <i>Pol. & Lituan.</i>	61: Figá fucha. Carica, ficus liuiana. Figa laula.	31r: figà / <i>ficus.</i> figa.
118: <i>Figvort.</i> <i>Angl. v. Scrophularia.</i> Fijoleck. <i>Pol.</i> Fyołka. <i>Lituan. v.</i> Viola.	61: Fijotek. Viola. Fijołka.	31r: fiołek / <i>viola,</i> fiałka.
118: FILIX. [...] Paproe. <i>Pol.</i> Syren. l. 5. c. 204. Papartis. <i>Lituan.</i>	284: paproč / Filix, f. papartis.	–
121: FRAXINUS. [...] Jefion. <i>Pol.</i> Voŕgiŕ. <i>Lituan.</i>	88: Ješion / Fraxinus. Wuofis.	47r: iešion / <i>fraxinus.</i> vofis.
124: FUNGUS. [...] Brzyb. <i>Pol.</i> Syr. Gribaŕ. <i>Lituan. [...]</i>	79: Grzyb / Fungus, tu- ber, callus terræ. Gribas.	40v: grzyb / <i>boletus, tu-</i> <i>ber, fungus.</i> gribas.
125: Fung. nemorum albus amplus aliquando maculis nigris diftinctus. [...] Betlka. <i>Pol.</i> Umede. <i>Lituan.</i>	10: Bedłká. Fungorum genus album. Vmede.	–
129: Garosmum. [...] Garŕitai. <i>Lituan. v. Sinapi.</i>	73: Gorczyçá / Sinapi. Garłwiçia.	37v: gorczyçà / <i>ŕinapi,</i> garsičias.
133: Glans, [...] ŕoładŕ. <i>Pol.</i> Gile. <i>Lituan.</i>	551: ŕoładŕ / Glans, Gile.	–
140: <i>Great vvilde cicheling.</i> <i>Angl. v.</i> Lathyrus. [...] Gribas. <i>Lit. v. Fungus.</i>	79: Grzyb / Fungus, tu- ber, callus terræ. Gribas.	40v: grzyb / <i>boletus, tu-</i> <i>ber, fungus.</i> gribas.
140: Grichscondrillenkr. v. Chondr. gr. [...] Grikiey. <i>Lituan. v. Cicer.</i>	442: Tatárka iarzynna / Ocymum (vulgo) cicer. Grikiey.	180r: Tatárka / <i>cicer,</i> <i>cicercula,</i> grikiey.
140: GROSSULARIA, groffula, groffula- ris, uva criŕpa, uva ŕpina, uva criŕ- pina. [...] Porŕecŕky. <i>Pol.</i> Jerwogal. <i>Lituan.</i> Serbintos. <i>Lituan. i. e. Ribes.</i>	330: porŕecŕki / wino ŕ. Jáná / Ribes, is, f. Ser- bintos.	–
143: HEDERA. [...] Blučoŕ. <i>Polon.</i> Jonofians role. <i>Lituan.</i>	19: Blučŕ. Hedera. Jonošiaus ŕote.	–

43 Konstantino Sirvydo *Dictionarium*
neišlikusio antrojo leidimo (1631)
pėdsakai Christiano Mentzelio
indekse (1682): fitonimai

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
144: HELENIUM. Enula, Inula, Enula campana offic. [...] Drbelfelay . <i>Lituan. Oman. Pol. Syrenn. 1. 1. c. 16. p. 58.</i>	–	–
145: HELLEBORUS. feu Elleborus albus vulgò Elleborum. [...] Ciemierzycza. <i>Pol. Syrenn. 1. 5. c. 168. Gemic. Lituan.</i>	34: Ciemierzycá. Helleborum, helleborus, ve-ratrū. ciemerey / kilci-baras.	14r: ciemierzycá / <i>elleborū. ciemieriey.</i>
153: HIOSCYAMUS, Apollinaris. [...] Sżaley. <i>Pol. Syrenn. 1. 5. c. 85. Drigne. Lituan.</i>	432: Sżaley / Hyofciamus, Drigne .	–
153: HYPERICUM. [...] Pannymarjen dżwonki. <i>Pol. Syrenn. 1. 3. c. 111. Jgno zole. Lituan.</i>	–	–
154: Hippofelinum. Selinum fylvestre. Smyrniun. [...] Gierǵ. <i>Polon. Dżięgiel / Arabski. Pol. Syrenn. 1. 1. c. 24. Wirałas dążuni. Lituan.</i>	68: Gierǵ / Olus atrum, hyppofelinum. Wirałas darżiniu żolu.	136v: Potrąwà / <i>ferculum, obfonium, mifus. wirałas</i> / walgikła; 190r: Warzywo / <i>obfonium ad coquendum idoneum, edulium, legumen wirałas.</i>
155: HYSSOPUS. [...] Jśopie. <i>Pol. Syrenn. 1. 2. c. 23. Jżapas. Lituan.</i>	91: Jżop / Hyłłopus & Hyłłopum. Jżapas.	48r: <i>izop / Hyłłopus & um, izapas.</i>
156: HORDEUM. [...] Jaczmien. <i>Pol. Syrenn. 1. 4. c. 17. Mieżley. Lituan.</i>	86: Jeczmięń / Hordeum. Mieżiey.	46r: <i>ięcińięń / hordeum, mieżiey.</i>
157: <i>Hundslook. Belg. v. Hyacinthus. [...] Hun mieta. Lituan. v. Manthaftrum.</i>	–	–
160: <i>Jervos. Hisp. v. Orobus. – Gall. v. Lathyrus. [...] Jerwagas. Lituan. v. Uva. crispa.</i>	–	–
160: Jglikà. <i>Pol. v. Scandix. – włoska. Pol. v. Rufcus. [...] Jgnozole. Lituan. v. Hypericon.</i>	–	–
161: Jmbier. <i>Pol. Jmbieras. Lit. v. Zingiber.</i>	89: Jmbier. Zingiber, zinziber. Jmbieras.	47v: Jmbier / <i>zimziber, gingiber. imbieras.</i>

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
162: Jonofiansrole. <i>Lituan.</i> v. Hedera.	19: Blufcz. Hedera. Jonosiaus žote.	–
165–166: JUNIPERUS. [...] Kaddig. <i>Prufj.</i> [...] Jalowiec. <i>Pol.</i> Egli. <i>Lituan.</i>	84: Jálówiec / Iuniperus. Eglis.	46v: Jálówiec / <i>iuniperus.</i> eglis.
166: Ixocaulos. [...] Jzapas <i>Lituan.</i> J3op. <i>Pol.</i> v. Hyffopus.	91: J3op / Hyffopus & Hyffopum. Jzapas.	48r: i3op / <i>Hyfopus & um, izapas.</i>
166: Kaida ciakan. <i>Ind. Or.</i> pl. Zan. [...] Kakalis. <i>lit.</i> v. Lolium.	92: Kąkol / Lolium, æra, æ. Kukalis.	50r–50v: Kąkol / <i>lolium, zizanium. kukaliey.</i>
168: Kiañ hoãm. <i>Chin.</i> v. rad. quædam Cleyer. Kiauffas. <i>Lituan.</i> v. Lupinus. Kibol. <i>Hung.</i> v. Larix.	159: Lupiná / ługczyná / obłupina grochu / etc. Tunica lupini valuuæ, vtrculus, concha, follicul ⁹ Kiaufgas / kiautas / łukřtas / odele / nuoluopa.	75r: ługczyná / <i>putamen</i> / kiaufgas.
168: Klawas. <i>Lituan.</i> v. Acer. Klawas fwetinořalies. <i>Lituan.</i> v. Platanus.	86: Jáwor cudzořiemřki. Platanus. Klawas fwetimos řalies.	56r: klon / <i>acer. klawas.</i>
168: Koprwłoski. <i>Pol.</i> v. Foeniculum. Kopuftay. <i>Lituan.</i> v. Brassica. Kora. <i>Pol.</i> v. Cortex. Koral. <i>Boh. & Pol.</i> Koralus. <i>lituan.</i> v. Carallium. Koralowy mech. <i>Pol.</i> v. Corallina. Korcheych. <i>Pol.</i>	96: Kápuřtá / Caulis. Kopuftay ; 121: Koral / Coralium, gorgonia, æ. Koralus.	60v: koral / <i>corallium. koralius.</i>
168: Körfelrúben. v. Cicutaria bulb. Koriander. <i>Polon.</i> Koriandras. <i>Lituan.</i> Coriandrum.	121: Koryánder / Coriandrum. Koriandras.	–
169: Kręciřek. <i>Pol.</i> v. Cuminum fyly. [...] Kreffes. <i>Lituan.</i> v. Nařturt.	–	–
169: <i>Krichen over Zee Belg.</i> v. Solan. vefic. [...] Kriemas. <i>Lit.</i> v. Raphan ruřtic. Kroliki. <i>Pol.</i> v. Bellis major. [...] Kropidło. <i>Pol.</i> v. Filipendula.	31: Chrzan. Raphanus maior. Krienas.	12v: chrzan / <i>raphanus maior, krienas.</i>

45 Konstantino Sirvydo *Dictionarium neiřlikusio antrojo leidimo* (1631) pędsakai Christiano Mentzelio indekse (1682): fitonimai

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
169: Krowia reż. <i>Pol.</i> v. Myagrūm. [...] Krumas awijećium awietes. <i>Lit.</i> v. Rubus idæus. Kruminas. <i>Lit.</i> v. Rubus.	162: Malinowy krzak / Rubus idæus. Krumas awiećiu / awietes / awietinas; 89: Jeżyny / Rubus. Kruminas / erġkietinas.	–
169: Kukġtines. <i>Lituan.</i> v. Acetofa.	433: Szczaw. Oxalis. Rugġtine.	163v: Szczaw / <i>acetofa.</i> rukġtine.
169: Kürbġ. <i>Germ.</i> v. Cucurbita. [...] Kurzyślep. <i>Pol.</i> [...] Kwiećiey. <i>Lituan.</i> v. Triticum.	369: Pġenica / Triticum. Kwiećiey.	152r: Pġenica / <i>triticum,</i> kwiećiey.
171: LAPATHUM. [...] Szczawokobyli. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 4. c. 74. Arkladuntes. <i>Lituan.</i>	433: Szczaw kobyli / Rumex, Arkladuntes.	–
172: LAPPa feu Arcium. [...] Lapion. <i>Pol.</i> Syrren. l. 5. c. 138. 139. WarnaĲeġa. <i>Lituan.</i>	156: Lopian / rżep wielki / łopuch / Bażyna. Lappa, petalites. WarnaĲeġa.	73v: łopian / <i>lappa,</i> <i>bulapathum.</i> warnaĲeġa.
173: Laugenbluhm. Tab. l. I. p. 74. Laugenkraut Arnica. v. Dracunc. prat. Laukinni Metas. <i>Lituan.</i> v. Cauda equina. Lavothe. <i>Afris.</i> v. Vitis nigra. Lauras. <i>Lit.</i>	19: Bobek drzewo. Laurus. Lauras.	–
174: LAURUS. [...] Bobeck. <i>Boh. & Pol.</i> Tab.l c. Lauras. <i>Lituan.</i>	19: Bobek drzewo. Laurus. Lauras.	–
174: <i>Laza margiada</i> feu pes Capræ Ind. Or. pl Zan. Łazda. <i>Lituan.</i> v. Corylus.	152: Leġczyná / drzewo leġczynowe. Corylus. Łazda.	70v: Leġczyná / <i>corylus,</i> Łazda.
175: LENS. [...] Socżowicá. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 4. c. 49. Lifiey. <i>Lituan.</i>	414: Ioczewicá / Lens, lenticula, Ĳyśiey.	–
180: Limoffakins winolit. <i>Lituan.</i> v. Vitis.	160: Máćicá winna / Vitis, viticula. Liemo / Ĳaknis wino.	75v: Maćicá / <i>matrix,</i> <i>vterus muliebris.</i> <i>item vitis.</i> liemuo. item wino medelis.
180: LIGUSTICUM, Leviticum, Panaces, Panacea. [...] Potocniik. <i>Pol.</i> Libuf-tica. <i>Lituan.</i>	–	–

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
181: Lyifthe. <i>Ægypt. v. Smilax aspera. [...] Lilia. Pol. & Lituan. v. Lili- lium.</i>	153: Lilia / Lili- lium. Li- lia.	–
181: LILIUM, Junonia, Junonis rofa, [...] Lilia. Pol. Syrenn. l. 2. c. 65. it. Lituan.	153: Lilia / Lili- lium. Li- lia.	–
182: LILIVM CONVALLIVM. [...] Lanka. <i>Pol. Syrenn. l. 3. c. 63. Lanisius. Li- tuan.</i>	119: Konwalia / lilyiká lanká / lanušká. Lili- um conuallium. lanisius.	–
182: Limnæum, [...] v. Centaurium minus. [...] Limonia. Pol. & Lituan. v. Malum limonium.	153: Limonio owoc drzewny. Malum limo- nium. Limonia.	–
184: LINVM. [...] Len. <i>Boh. Zal. it. Pol. Syrenn. l. 4. c. 39. [...] Linay. Lithuan.</i>	151: Len / ziele. Linum. Linay.	–
186: Lolium, [...] Kakol. <i>Pol. Syrenn. l. 4. c. 37. Kakalis. Lit.</i>	92: Kałol / Lolium, æra, æ. Kukalis.	50r–50v: Kałol / lolium, zizani- am. kukaliey.
187: Lubia. <i>Arab. v. Phasiolus. Lu- bifta. Lituan. v. Levifticum.</i>	–	–
187: Luczuy czafnek. <i>Pol. v. Sco- rodoprafum. Luebas. Lituan. v. Su- ber.</i>	121: Korek drzewo / y korá iego. Suber. luobas.	–
188: LVPINVS. [...] Kiauffas. Lituan. Słonekznik. Pol. Syrenn. l. 4. c. 51.	159: Lupiná / luščzyná / obłupina grochu / etc. Tunica lupini valuuæ, vtrculus, concha, folli- cul ⁹ Kiauffas / kiautas / lukętas / odele / nuo- luopa.	75r: luščzyná / putamen. / kiauffas.
188: LVPULUS. [...] Chmiel. <i>Pol. Syrenn. l. 5. c. 163. Apwiriey. Lituan.</i>	30: Chmiel. Lupulus, lupus falictarius Apwiniey.	–
189: Majele. Cord. C B. p. 242. v. Verbasculum umbelatum alpin. mi- nus. Majeran. <i>Pol. Majeranay. Li- tuan. v. Amarcus.</i>	161: Maieran Amara- cus, & amaracum. Ma- ieronay.	78r: Maieran / amaracus. famfuchus. mayranai.

47 Konstantino Sirvydo *Dictionarium
neišklikusio antrojo leidimo* (1631)
pėdsakai Christiano Mentzelio
indekse (1682): fitonimai

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
190: MALVA. [...] Słaz. <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 4. c. 7. Žlicgies . <i>Lituan.</i>	408: Słaz / Malua. žlugies .	168v: ślaz / <i>malua</i> , žlugies .
191: MALVS ARMENIACA. [...] Morela. <i>Polon.</i> Obelis armeines . <i>Lituan.</i>	179: Morela drzewko. Malus Armeniaca. Obelis Armenios .	–
192: MALUS CITRIA five Medica. [...] Cytrin cwoc. <i>Pol.</i> Abuolis waysius cytrinis . <i>Lituan.</i>	39: Citryn owoc / Malum citreum, citrum. Abuolis / wayfius cytrinis .	–
192: MALUS LIMONIA. [...] Fructus dicuntur Limones, Limonia mala. <i>Lat.</i> [...] Limonia . <i>Pol. & Lituan.</i>	153: Limonio owoc drzewny. Malum limonium. Limonia .	–
193: MALUM, fructus arboris Mali est, [...] Jabłko. <i>Pol.</i> Obelis . <i>Lituan.</i>	83: Jábłko / Malum, pomum. Abuolis ; 83: Jábłko. Malus, pomus. Obelis .	43v: Jábłóń / <i>malus</i> , <i>pomus</i> . ábelis ; 43v: Jábłko / <i>malum</i> , <i>pomum</i> . abuolis .
197: <i>Medowevvoulle</i> . <i>Angl.</i> v. Gramen tomentos. Medžias raudonaibaltas Jndos . <i>Lituan.</i> v. Santalum.	38: Cyndał. Santalum. Medžias raudonas / bałtas / Jndios .	–
197: Medžias nuoduotas . <i>Lituan.</i> v. Taxus.	35: Cis. Taxus, Smilax. Medžias nuoduotas .	–
198: MELO, it. Pepo, Melopepo. [...] Málony. <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 4. c. 109. Mefonas . <i>Lituan.</i>	168: Melon / malon. Melon, pepo, melopepo. Mefonas .	–
199: MENTHA, Menta, Mintha. [...] Mięta . <i>Lituan.</i> it. <i>Pol.</i> Syrenn. 1. 2. c. 32.	173: Miętká domowa. Měta, mintha. Meta .	80r: miętká / <i>menta</i> . meta .
199: <i>Mentha fylv. five Mentastrum</i> [...] Huñieta . <i>Lituan.</i> <i>Polna Mięta</i> . <i>Pol. Syrenn. 1. 2. c. 33.</i>	–	–
202: Mięta . <i>Lituan.</i> v. Mentha. [...] Mięzley . <i>Lituan.</i> v. Hordeum.	173: Miętká domowa. Měta, mintha. Meta ; 86: Jęczmień / Hordeum. Miężiey .	80r: miętká / <i>menta</i> . meta ; 46r: ięcińień / <i>hordeum</i> , mieżiey .

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
202: MILIUM. [...] Profo. <i>Boh.</i> Zal. it. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 4. c. 32. Sorof. <i>Lituan.</i>	84: Jągły / Miliium. Soros ; 345: Profo / Miliium. Soros.	44r: Jagły / <i>miliium</i> , foras ; 140v: profo / <i>miliium</i> . foras.
203: Myrrha. [...] Mira. <i>Pol.</i> & <i>Lituan.</i>	175: Mirá / żywica y drzewko. Myrtha. Mira.	–
204: MYRTUS. [...] Mirt. <i>Pol.</i> Mirtus. <i>Lituan.</i>	175: Mirt drzewko / Myrtus. Mirtas.	–
206: MUSCUS. [...] Mech. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 3. c. 122. Samanos. <i>Lituan.</i>	167: Mech drzewny / Mułc ⁹ , lanugo. Samanos.	78v: Mech / <i>mułcus</i> , <i>lanugo</i> . Samnugo , <i>p[!?]uma</i> , <i>in genit. mcha</i> . famanas.
209: NARCISSUS. [...] Narcizik. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 5. c. 180. Narcizus. <i>Lituan.</i>	194–195: Nárčizek / žiele / pierzga. Narga. Narcifus. Žole narcifus.	–
211: NASTURTIIUM. [...] Krežél. <i>Lituan.</i>	–	–
212: <i>Naveau.</i> <i>Gall.</i> v. Napus, Rapum. [...] Nedakta. <i>Lituan.</i> Buphthalinum.	226: Nogietek. Buphthalmū, caltha. Nedatka.	98v: Nogietek / <i>caltha</i> , <i>calendula</i> , <i>herba</i> . nedatka.
214: Nin. <i>Ægypt.</i> v. Palma vetus. Nindre. <i>Lituan.</i> v. Arundo.	446: Trćina / Arundo, canna, Nindre.	182r: Trzćina / <i>calamus</i> , <i>canna</i> , <i>arundo</i> . nindre.
215: Nux junglans, Nux Regia, & de arbore & fr. dicitur. Caria. [...] Grzech wlesky. <i>Pol.</i> Walakiskas. <i>Lituan.</i>	270: Orzech wlołki / Iuglans, dis, f. Riegutis walakiłkas.	–
216: Nux Mołchata [...] Muskatowagat. <i>Polon.</i> Rieffutis kwepius. <i>Lituan.</i>	183: Mułkátowá gálka. Nux myriřtica, myrobalanus, nux mołchata, odorata, vel vnguentaria, glans vnguentaria. Riegutis kwepius / gile kwepiunti.	–
216: <i>Oat Zontic.</i> Recch. p. 393. Obelis. <i>Lituan.</i> v. Malum. Obelis armenios. <i>Lituan.</i> Malus armeniaca.	179: Morela drzewko. Malus Armeniaca. Obelis Armenios.	43v: Jábłoń / <i>malus</i> , <i>po-mus</i> . ábelis.
218: OLEA. [...] Oliwa. <i>Pol.</i> Oliva. <i>Lituan.</i>	264: oliwá drzewo / oliua, olea Aliwa.	113r: oliwá / <i>oliua</i> . aliwa.

49 Konstantino Sirvydo *Dictionarium neiřlikusio antrojo leidimo* (1631) pėdsakai Christiano Mentzelio indekse (1682): fitonimai

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
218: <i>Olea fylv. fol. duro subtus incano, cum aculeis & sine aculeis [...]</i> Oliwalesna. <i>Pol. Oliwa wiłkine. Lituuan.</i>	264: oliwá leśna / oleafter, m. Aliwa miłkine.	–
218: <i>Oliva. fruct Oleae. v. f. l. Oliva. Lituuan. v. Olea.</i>	264: oliwá drzewo / oliua, olea Aliwa.	113r: oliwà / oliua. aliwa.
222: <i>ORYZA. Oriza, Oryzum. [...]</i> Ryż. <i>Polon. Syrenn. l. 4. c. 30. Riżicy. Lituuan.</i>	393: Ryż / Oryza. Riżiej.	161r: ryż / oriza. riżiej.
224: <i>Oxycantha, Pyrina, Pityanthe [...]</i> Erszkiet. <i>Lituuan.</i>	89: Jeżyny owoc / Mora rubi Vogos erškietio ; 34: Ciernie. Vepres, ſpina, ſentis, dumus. Erškietiej ; 68: Głog. <i>Oxycantha, pina alba.</i> Erškietis.	14v: ciernie / <i>ſpina, ſentis, repres, erškietiej</i> /
225: <i>PAEONIA. [...]</i> Piwonia. <i>Pol. Syrenn. l. 3. c. 92. Piwania. Lituuan.</i>	297: piwonia / poeonia. piwania.	–
226: <i>PALMA. [...]</i> Dłon / Palmowe Drzewo. <i>Pol. Cal. Tab. [...]</i> Plałtaka. <i>Lituuan.</i>	46: Dłon / Palma, Płałtaká.	–
229: <i>PANICUM. [...]</i> Serasneizfiłfakorii. <i>Lituuan.</i>	10: Ber. <i>Panicum. Soros neižfiłfakoj</i> / foros kulines.	–
229: <i>Papay. arbor Marg. in Ind. [...]</i> Papartis. <i>Lituuan. v. Filix.</i>	284: paproć / <i>Filix, f. papartis.</i>	–
231: <i>PASTINACA, [...]</i> Pałternack / Kàrotà. <i>Pol. Syrenn. l. 4. c. 60. Pałternakay. Lituuan.</i>	286: Pàłternak / Pałtinaca. <i>licer n. Pałternokay</i> / burkuntay.	119v: pałternak / <i>pałtinaca, pałternakay.</i>
232: <i>Pē lieú. Chin. v. Radix quædam Cleyer. Pelinos Mételey. Lituuan. v. Abſinthium.</i>	296: piołun / <i>Abſinthium. pełinos</i> / metelej.	123r: piołun / <i>abſinthium, pełynas.</i>
232: <i>Pengelblade. Dan. v. Nummularia. [...]</i> Penkpirfey. <i>Lituuan v. Pentaphyllum.</i>	–	–

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
235: Pietruska. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 4. c. 67. Petruska. <i>Lituan.</i>	296: piotruǵká / petrofelinum. petruǵka.	123r: piotruǵká / petrofe- <i>linum, vulgo petruǵkas.</i>
241: PINUS. [...] Soǵki. <i>Polon.</i> Pufis. <i>Lituan.</i>	414: fořna borowa / Pinafter, pinus. puǵis. 414: [...] puřinas [...] puřinis.	12r: choià / <i>pinus, puřis</i> / ; 171r: Sořnà / <i>pinus, puřis.</i>
241: PIPER. [...] Pieprǵ. <i>Pol.</i> Piray. <i>Lituan.</i>	293: pieprǵ / Piper, eris. pin. pipiray.	122r: pieprǵ / <i>piper. pin. pipiray.</i>
242: Piperella. v. Haernia. <i>Arab.</i> [...] Pipiray. <i>Lituan.</i> v. Piper.	293: pieprǵ / Piper, eris. pin. pipiray.	122r: pieprǵ / <i>piper. pin. pipiray.</i>
244: PISUM. [...] Groch. <i>Pol.</i> Ĵieniey. <i>Lituan.</i>	75: Groch / Pifum. Ĵirniey.	39r: groch / <i>pifum, Ĵirni- li.</i> [sic]; 39r: groch prà- Ĵony / <i>pifum suffocatum,</i> Ĵproginti Ĵirniei ; 139v: pràĴony groch / <i>pifa suf- focata. Ĵproginti Ĵirniey.</i>
244: <i>Pizietl. Mex.</i> [...] Pładiftay. <i>Lituan.</i> v. Porrum.	158: Luczek / Ĵiele łuk. Porrus & um. pładiftay.	–
245: PLATANUS. [...] JaworcudĴoziemsky. <i>Pol.</i> Klawas Swetimeřalies. <i>Lituan.</i>	86: Jàwor cudĴoziemfki. Platanus. Klawas řwetimos řalies.	56r: klon / <i>acer. klawas.</i>
249: PORRUM. [...] Luczek. <i>Polon.</i> Pładiftay. <i>Lit.</i>	158: Luczek / Ĵiele łuk. Porrus & um. pładiftay.	–
251: PRUNUS. [...] Śliwa. <i>Pol. & Lit.</i>	409: řliwa drzewo / Prunus. řliwa medĴias.	169r: řliwà / <i>prunus & um, řliwa.</i>
253: <i>Pungitopi. Ital. Hetruřc.</i> v. RUSCUS. [...] Pupa. <i>Lituan.</i> v. Faba.	19: Bob. Faba. Pupa.	–
254: <i>Purslain. Angl.</i> v. Portulaca. [...] Pufie. <i>Lituan.</i> v. Pinus.	414: fořna borowa / Pinafter, pinus. puǵis; 414: [...] puřinas [...] puřinis.	12r: choià / <i>pinus, puřis</i> / ; 171r: Sořnà / <i>pinus, puřis.</i>
254: QUERCUS. [...] Dàb. <i>Polon.</i> UĴuolas. <i>Lituan.</i>	44: Dàb. Quercus, robur. VĴuołas.	19v: Dàb / <i>quercus, ilex, robur, vĴuołas.</i>
255: QUINQUEFOLIUM. [...] Pięciornik. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 1. c. 86. Penkpirfey. <i>Lituan.</i>	–	–

51 Konstantino Sirvydo *Dictionarium neiřlikusio antrojo leidimo* (1631) pėdsakai Christiano Mentzelio indekse (1682): fitonimai

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
257: RANUNCULUS. [...] Żabka. <i>Pol.</i> Wartele. <i>Lituan.</i>	514: Żabká / Ranunculus, Wartele.	–
259: RAPHANUS. Radix. [...] Rządokiew. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 4. c. 57. Rindikas. <i>Lituan.</i>	396: Rządokiew / Raphanus. Ridikas.	162r: Rządokiew / raphanus & um, ridikas.
260: RESINA. [...] Żywica. <i>Pol.</i> Sakay. <i>Lituan.</i>	443: Terpentiná / Terebinthina refina. fakay terebintho; 559: żywica / Refina. Sakay.	70v: Smoła / pix, axungia. fakay.
263: Ridderfpore. <i>Dan. & Germ.</i> v. Calcatrippa. [...] Ridicas. <i>Lituan.</i> v. Raphanus.	396: Rządokiew / Raphanus. Ridikas.	162r: Rządokiew / raphanus & um, ridikas.
263: Riesćutis kwepius. <i>Lituan.</i> v. Nux mořchata. Riesćutis łaźdos. <i>Lituan.</i> v. Nux avellana.	183: Muřkátowá gáľka. Nux myřiftica, myrobalanus, nux mořchata, odorata, vel vnguentaria, glans vnguentaria. Rieřutis kwepius / gile kwepiunti; 270: Orzech łaľkowy / Auellana nux Rieřutis łaźdos.	70r: łaľkowy orzech / nux auellana, pontica, rieřutis.
263: Ryżec. <i>Boh.</i> v. Fungus cervinus. Ryż niemiecki. <i>Pol.</i> v. Typha cerealis. Riżicy. <i>Lituan:</i> v, Oryza.	393: Ryż / Oryza. Riżiey.	161r: ryż / oriza. riżiey.
266: RUBUS Sentis. [...] Jeżymy. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 5. c. 50. Kruminas. <i>Lituan.</i>	89: Jeżyny / Rubus. Kruminas / erřkietinas.	–
266: Ruda. <i>Hisp.</i> v. Ruta. [...] Rudokye. <i>Lituan.</i> v. Boletus.	393: Rydż / Boletus. Rudnokie.	(D)153v: Rydż / boletus. ruduokie.
266: Rugiey. <i>Lit.</i> v. Siligo. Rugřftine. <i>Lituan.</i>	559: żyto / reż. Siligo. Rugiey ; 433: Szcżaw. Oxalis. Rugřftine.	163v: Szcżaw / acetofa. rukřftine.
267: RUTA. [...] Ruta. <i>Lituan.</i> & <i>Pol.</i> Syrenn. l. 2. c. 47.	392: Rutá / Ruta. Ruta.	160v: Rutá / ruta. ruta.
268: Saheteregi. <i>Arab.</i> [...] Sakay. <i>Lituan.</i> v. Refina.	443: Terpentiná / Terebinthina refina. fakay terebintho; 559: żywica / Refina. Sakay.	70v: Smoła / pix, axungia. fakay.

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
268: SALIX [...] Rokicina. <i>Pol. Karkay. Litan.</i>	378: Rokičina / Salix viminalis, vimen. Karkay.	154v: Rokičina / <i>iuncus, falix, vimen. karklas.</i>
269: SALVIA. [...] Szałwia. <i>Pol. Syrenn. l. 2. c. 30. Szaławia. Litan.</i>	432: Szałwia. Saluia. Szaławia.	–
269: <i>Salzio. Ital. v. Salix. [...] Samanos. Litan. v. Mufcus.</i>	167: Mech drzewny / Mufc ⁹ , lanugo. Samanos.	78v: Mech / <i>mufcus, lanugo, pli?luma, in genit. mcha. famanas.</i>
269: SAMBUCUS. [...] Bezdaž. Litan.	10: Bez drzewko. Sambucus. Bezdas.	–
271: SANTALUM lignum, [...] Cyndał. <i>Polon. Medžias raudonas baltas indos. Litan.</i>	38: Cyndał. Santalum. Medžias raudonas / bałtas / Jndios.	–
271: SAPONARIA, [...] Mydelnik. <i>Pol. Syrenn. l. 2. c. 91. Muylie. Litan. v. Struthion.</i>	183: Mydelnyk źiele / Radicula, lunaria, faponaria, fullonia. Żołe muylie.	84v: mydle / <i>fmigmat inungo, fapone oblino. muyliis: [sic]</i>
272: SATUREIA. [...] Cąbrze / Egmbra. <i>Pol. Syrenn. l. 2. c. 39. Ciobray. Litan.</i>	39: Cąbr źiele. Satureia. cunila, Thymbra. ciobray.	16v: Cąbr / <i>Tymbra, fatureia. ciabrai.</i>
272: Sauline żółt. Litan. v. Solaris herba.	409: flonecznik źiele / Heliotropium, solaris herba. fauline żołe.	–
280: Serbentes. Litan. v. Vitis idæa. [...] Serbintos. Litan. v. Groffularia.	330: porzeczki / wino ś. Serbintos.	–
280: SERPYLLUM, Serpyllus. [...] Maćierzarka. <i>Pol. Syrenn. l. 2. c. 40. Ciobray laukinicy. Litan.</i>	161: Máćierzanká / Serpillum ciobray laukinicy.	16v: Cąbr / <i>Tymbra, fatureia. ciabrai.</i>
282: Sidion, [...] Siepronay. Litan. v. Crocus.	431: Szafran / Crocus. siepronay.	–
282: Siermullinis. Litan. v. Sorbus.	85: Járzebiná / Sorbus. siermukśnis.	44v: Járzebiná / <i>forbus, siermukśnis.</i>
283: Siligo, [...] Żyto / reż. <i>Pol. Rugiey. Lit.</i>	559: żyto / reż. Siligo. Rugiey.	–

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
283–284: SINAPI. [...] Gorfitai . <i>Lituan.</i>	73: Gorczyca / Sinapi. Garfwicia .	37v: gorczyca / <i>finapi</i> , garsicias .
284: SISARUM. [...] Marchew. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 4. c. 65. Morkwos . <i>Lituan.</i>	164: MARCHEW ogrodna żółta / Sifer. Morkwos .	77r: Marchew / <i>šifer luteum</i> , <i>pastinaca lutea</i> . morkwa .
285: Sląz wyfoki. <i>Pol.</i> v. Althæa. [...] Sliwa . <i>Pol.</i> & <i>Lit.</i> v. Prunus.	409: Źliwa drzewo / Prunus. Źliwa medźias.	169r: śliwa / <i>prunus & um</i> , Źliwa .
286: Solaris herba Gazæ [...] Słocięcykziele. <i>Pol.</i> Saulinegale . <i>Lituan.</i>	409: Źłonecznik źiele / Heliotropium, solaris herba. fauline żołe .	–
288–289: SORBUS [...] Jąrzebina. <i>Pol.</i> Siermullinis . <i>Lituan.</i>	85: Jąrzebiną / Sorbus. šiermukšnis .	44v: Jąrzebiną / <i>forbus</i> , šiermukšnis .
289: Soros . <i>Lituan.</i> v. Miliūm. Suroš neizšifakoi. <i>Pol.</i> v. Panicum.	10: Ber. Panicum. Soros neizšifakoi / šoros kulines; 84: Jągły / Miliūm. Soros ; 345: Profo / Miliūm. Soros .	44r: Jągły / <i>miliūm</i> , šoras ; 140v: profo / <i>miliūm</i> . šoras .
293: SUBER. [...] Kork. <i>Pol.</i> Luebas . <i>Lituan.</i>	121: Korek drzewo / y korą iego. Suber. šuo- bas .	–
294: Sunflour. <i>Angl.</i> v. Chamæciftus [...] Sunkamios . <i>Lit.</i> v. Styrax liquida. [...]	175: Mirowy oleiek / Stactees, styrax liqui- dus. Sunka miros .	–
294: Schwartže Wurtz. v. Symphyti- mu. [...] Swieczki. <i>Pol.</i> v. Eupharafia. Swiklay . <i>Lit.</i> v. Beta. Swinia weź. <i>Pol.</i> v. Cicuta. [...] Swogunas . <i>Lit.</i> v. Cepa.	38: Cwikłá. Beta. Swik- łas ; 27: Cebulá. Cepe, cepa. Swogunas .	16r: ćwikłá / <i>beta</i> , fwik- łay .
297: TAXUS. [...] Cis. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 5. c. 105. Medźias nuoduotas . <i>Lituan.</i>	35: Cis. Taxus, Smilax. Medźias nuoduotas .	–
298: TEREBINTHUS [...] Terpentinow. <i>Pol.</i> Terebinthas . <i>Lithuan.</i>	443: Terpentinowe drzewo. Terebinthus, Terebinthas .	–
302: TILIA. [...] Liepa . <i>Lituan.</i>	153: Lipá / Tilia, Liepa .	73r: Lipá / <i>tilia</i> , Liepa / liepas .

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
308: TRITICUM. [...] Kwieziey . <i>Lituan.</i> Pŕeuiçà. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 4. c. 3.	369: Pŕeņica / Triticum. Kwieçiey .	152r: Pŕeņicà / <i>triticum</i> , kwieçiey .
317: VERONICA. [...] Elpprufes . <i>Lituan.</i> Przetàrznik. <i>Pol.</i> Syrenn. l. 3. c. 24.	–	–
319: VIOLA [...] Fiolek. <i>Pol.</i> Strenn. l. 5. c. 155. Fiiolka . <i>Lituan.</i>	61: Fijołek. Viola. Fijołka .	31r: fiołek / <i>viola</i> , fiółka .
320: VISCUM. [...] Jemiola. <i>Pol.</i> Emalas . <i>Lituan.</i>	88: Jemiołà / Viŕcum. Emalas .	71r: Lep / <i>viscus & um</i> , emalas / lipikai kurieis paukŕcius gauda.
321: VITIS IDEA, [...] Serbentas . <i>Lituan.</i>	330: porzeczi / wino ŕ. Jánà / Ribes, is, f. Serbintos .	–
322: <i>Umbu</i> . Pifo. H. B. p. 77. 78. Umede . <i>Lituan.</i> v. Fungus albus.	10: Bedłkà. Fungorum genus albus. Vmede .	–
323: Vogelkraut. Tab. l. 2. p. 381. v. Allfine. [...] Vogo winodzia winka . <i>Lituan.</i> v. Uva paffa.	391: Rozyńka / Vua paffa. Voga wino džia-winta .	158r: Rozyńki / <i>vuæ, paf-fæ</i> . vóga wino .
323: Vorosł fenyo. <i>hungr.</i> v. Larix. [...] Vofis . <i>Lituan.</i> v. Fraxinus.	88: Jeŕion / Fraxinus. Wuofis .	47r: ieŕion / <i>fraxinus</i> . vofis .
323: URTICA. [...] Pakrzywa. <i>Pol.</i> Stren. l. 5. c. 123. [...] Diligine . <i>Lituan.</i>	319: pokrzywà / Vrtica. Dilgine .	330v: pokrzywà / <i>vtica</i> . dilgine .
324: <i>Urupariba</i> . v. <i>Guirapariba</i> . Ufne . <i>Lituan.</i> v. Carduus.	271: Ofet / Carduus, Vfne .	115v: ofet / <i>carduus, tribulus</i> . ufne .
324: Uzegi. <i>Alpin.</i> C. B. p. 479. v. Lycium Indicumalterum. Užuolas . <i>Lituan.</i> v. Quercus.	44: Dąb. Quercus, robur. Vžuolas .	19v: Dąb / <i>quercus, ilex, robur</i> , vžuolas .
324: Warnaleŕga . <i>Lituan.</i> v. Lappa. Wartele . <i>Lituan.</i> v. Ranunculus.	156: Lopian / rzep wielki / łopuch / Bażyna. Lappa, petalites. Warnaleŕga . 514: Żabkà / Ranunculus, Wartele .	73v: łopian / <i>lappa, bulapathum</i> . warnaleŕga .
326: Windbohnen. v. Phasiolus. [...] Winny korzen. <i>Pol.</i> v. Vitis. [...] Wiralas daguni . <i>Lit.</i> v. Hippofelinum. [...] Wirzis . <i>Lit.</i> v. Erica.	68: Gierŕ / Olus atrum, hyppofelinum. Wiralas darżiniu żolu ; 487: Wrzos / Erica, erix. Wirzis .	197r: Wrzos / <i>meliffa, apium, narciffus</i> . wirżiey .

<i>MInd</i>	<i>SD</i> ³	<i>SPr</i>
326: Wifnia medzias . <i>Lituan.</i> v. Cerafus. Wifu. <i>Pol.</i> Cerafus. [...] Wifftakoje . <i>Lituan.</i> v. Angelica.	481: wiśn / wiśniowe drzewo / Cerafus, wiśnia medzias ; 58: Dżięgiel. Panacea, Angelica Wyłtákoie .	194v: wiśnia / <i>cerafus & um, wiśnia</i> .
327: <i>WormWood</i> . <i>Angl.</i> v. Abfinthium. [...] Wofilka . <i>Lituan.</i> v. Cyanus. Wofilkas . <i>Lituan.</i> v. Cyanus caerul. [...] Wołczyca. <i>Pol.</i> v. Visnaga.	178: Modrak / modrzec. Cyanus. Wofilka .	83r: modrak / <i>caltha, calendula, wafilka</i> .
329: Zaitor. <i>Arab.</i> v. Olea. [...] Żakutá Studenteke ziele. <i>Pol.</i> [...] Żalinianas . <i>Lituan.</i> v. Calamintha.	32: Chwaft. Calamentum, fylua herbarum. żalini=nas .	–
330: ZEDOARIA [...] Cytwar. <i>Pol.</i> Syrenn. Szaknis nidžio Antitora wadinawa . <i>Lituan.</i>	39: Cytwar. Zedoaria. Szaknis medžio Antiora wadinamo .	61r: korzen / <i>radix</i> . łaknis .
330: ZINGIBER [...] Jmbier. <i>Pol.</i> Jmbieras . <i>Lituan.</i>	89: Jmbier. Zingiber, zinziber. Jmbieras .	47v: Jmbier / <i>zimziber, ginger</i> . imbieras .
331: Żipperleinskraut [...] Żirniey . <i>Lituan.</i> v. Pifum.	75: Groch / Pifum. żirniey .	39r: groch / <i>pifum, żirni-li</i> . [sic]; 39r: groch prážony / <i>pifum suffocatum, fproginti żirniei</i> ; 139v: prážony groch / <i>pifa suffocata</i> . fproginti żirniey .
331: Żlatytraut <i>Boh.</i> v. Conyza. Żliegies . <i>Lituan.</i> v. Malva. Żlymnišek. <i>Pol.</i> v. Napellus.	408: Ślaz / Malua. żlu-gies .	168v: ślaz / <i>malua, żlu-gies</i> .